

**ТЕЗИ
ОБЛАСНОЇ УЧНІВСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«Локальна історія. Погляд крізь
століття»**

2025

Департамент освіти і науки
Тернопільської обласної військової адміністрації
Тернопільське обласне комунальне територіальне відділення Малої
академії наук України

Тези
обласної учнівської науково-практичної конференції
«Локальна історія. Погляд крізь століття»

Погоджено науково-методичною радою
обласного відділення МАН України
(протокол №1 від 29.01.2025р.)

Тернопіль 2025

Редакційна рада:

Штука С.В., заступник директора з навчально-виховної роботи
обласного відділення МАН України;

Товарницька В.І., методист обласного відділення МАН України.

**Тези обласної учнівської науково-практичної конференції
«Локальна історія. Погляд крізь століття» / упор. Товарницька Васирина
Іванівна та ін. Тернопіль, 2024. – 90 с.**

У збірці уміщено тези учасників обласної учнівської науково-практичної конференції «Локальна історія. Погляд крізь століття», що проводилася Тернопільським обласним комунальним територіальним відділенням МАН України.

© Тернопільське обласне комунальне
територіальне відділення
Малої академії наук України

© Товарницька В.І., упорядкування, 2024.

ЗМІСТ

Напрямок «Актуальні проблеми історії Тернопільщини»	4
Напрямок «Персоналізація історії рідного краю».....	31
Напрямок «Тернопільщина у війнах і визвольних змаганнях XX-XXI ст.».....	70

Напрям
«Актуальні проблеми історії Тернопільщини»

Модератор секції: КЛІШ Андрій Богданович, доктор історичних наук, професор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

**БУДНИК Адріана, учениця 9 класу
Качанівського ліцею Підволочиської
селищної ради Тернопільської області**

**КАЗИМИР ЖЕГЛЕНЬ – ВИНАХІДНИК
БРОНЕЖИЛЕТА**

Актуальність теми. Збройна агресія Росії з 2014 року (з 2022 року актуалізувала проблему ще більше) стимулювала українське суспільство, зокрема науковців, до розроблення різної зброї, засобів захисту. Провідні ідеї як основа винаходів світового рівня були притаманні в різні історичні періоди і жителям українських земель, одним з яких був Казимир Жеглень – уродженець с.Качанівки Тернопільської області, поляк за походженням. Тепер, у протистоянні із Росією, українців підтримує весь демократичний світ, в тому числі й Польща, з якою у нас дуже тісні культурні зв'язки, про які потрібно пам'ятати, а надто, переосмислити позитивний досвід взаємин.

Методи дослідження: загальнонаукові методи аналізу, індукції та дедукції; конкретно-наукові – порівняльний, біографічний. Дослідження створене на принципах об'єктивності, системності.

Результати дослідження

Новизною праці є використання документів ДАТО (метричних книг), що дало можливість підтвердити факт народження, встановити рідних Казимира Жегленя – уродженця с.Качанівки Тернопільської області [2], [3].

При опрацюванні інтернет-джерел вдалося знайти та проаналізувати інформацію про отримання К.Жегленем паспорта громадянина США [4], факт одруження [5]. При написанні праці використовувалась література, а саме стаття Славомира Лотича «З урахуванням часу...» [6]. Для зіставлення деталей , етапів створення винаходу використовувались джерела [8], [9].

У роботі проаналізовано середовище становлення особистості Казимира Жегленя, роль конгрегації «Воскресіння» у його переїзді до США.

Визначено передумови формування ідеї винаходу, що полягала у потребі пошуку захисту для відомих та багатих людей від злочинців, діяльність активізувалася наприкінці XIX ст. у США, в Європі.

У дослідженні окреслено етапи створення винаходу Казимиром Жегленем, які залежали від коштів, численних експериментів, співпраці з Яном Щепаником. Встановлено час масового використання тканинного бронежилета. Прослідковано комерційну складову винаходу.

Проте, через удосконалення інших видів вогнепальної зброї, зокрема гвинтівок із кулями зі сталевим наконечником, появою бездимного порошу це унеможливило широке використання бронежилету Жегленя на поч. XX ст.

Висновки

Хоча сьогодні бронежилети виробляються іншим способом, аніж той, що створив Казимир Жеглень наприкінці XIX ст., його творчі зусилля не можна вважати марними. Еволюція винахідницьких ідей Казимира Жегленя була закономірним наслідком його проникливого спостереження за мінливим світом і його сміливості зустрічати нові виклики. Світ, який сьогодні переживає війни, зокрема українці та їх західні союзники, в тому числі й поляки, змушені шукати нові технологічні рішення для вдосконалення не лише різної зброї, але й захисту від неї, де бронежилети мають велике значення. Приклад наполегливості у проведенні експериментів можна черпати у Казимира Жегленя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Велика історія України: У 2-х томах. – Т. II. / Передм. д-ра І.П. Крип'якевича: Зладив М.Голубець. Київ: Глобус, 1993. 400с.
2. Державний архів Тернопільської області. Метрична книга про народження. Ф. 485. Оп. 1. Спр. 81. Арк. 65.
3. Державний архів Тернопільської області. Метрична книга про шлюб. Ф.485.Оп1.Спр. 267. Арк.65
4. United States Passport Applications, 1795-1925 (M1372) Passport Applications, 1795-1905 Roll 664, vol 1043-1044, 1904 Oct. <https://www.familysearch.org>. URL: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G9X7-HG59?i=872&cc=2185145&personUrl=/ark:/61903/1:1:QVJG-BTT1> (date of access: 19.10.2023).
5. Illinois, Cook County Marriages, 1871-1968. <https://www.familysearch.org/>. URL: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:N7H3-F6N> (date of access: 19.10.2023).
6. Łotysz S. Tailored to the Times: The Story of Casimir Żeglen's Silk Bullet-Proof Vest. *Arms & Armour*. 2014. Vol. 11, no. 2. P. 164–186. URL: <https://doi.org/10.1179/1741612414z.00000000040> (date of access: 24.10.2023).
7. Sławomir Łotysz. Casimir Żeglen: the inventor of bulletproof vest, 2011. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=lo8Ww1NdoyY> (date of access: 27.10.2023).
8. Gwozdz Z. Kazimierz Żegleń - Magnum-x. *Strona główna - Magnum-x*. URL: <https://www.magnum-x.pl/artukul/kazimierz-egle> (date of access: 25.10.2023).
9. Олексяк В. Монах, остановивший пули шелком: история изобретения бронежилета. *Culture.pl*. URL: <https://culture.pl/ru/article/monah-ostanovivshiy-puli-shelkom-istoriya-izobreteniya-bronezhileta> (дата звернення: 25.10.2023).
10. Учасники проєктів Вікімедіа. Змартвихвстанці – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Змартвихвстанці> (дата звернення: 28.10.2023).
11. Кульбаба Т. Наш земляк Казіміж Зеглен - винахідник бронежилета *Гомін волі* [Текст, фот.] 2017. №26 (30 черв.). С.3.

**ДЖИГАН Мар'яна, учениця 10 класу
Шумського ліцею Шумської міської ради**

ВПЛИВ ПОДІЙ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА СТАНОВИЩЕ НАСЕЛЕННЯ ШУМЩИНИ

Перша світова війна суттєво змінила життя населення Шумщини. З оголошенням війни розпочалась мобілізація до імперської армії. Серед призваних жителів Шумщини — Рудзінський Іларіон з с. Васьківці, Прончук Корній з с. Обич, Куйдич Никифор з с. Кудлаївки, Бобчук Афанасій з с. Тетильковець, Вітойський Іван із с. Загаєць, Никанор Шевчук, Мефодій Шевчук, Іван Рибачук, Іван Гуменюк з с. Радошівка [2].

Після Галицької битви з'явилася значна кількість австрійських військовополонених, яких переміщали в табори на схід через Шумськ. Чеський письменник Карл Ванек, описує у своїй книзі особисте перебування в складі групи з 6 тис. полонених, яких етапували через Шумськ. Етапному начальнику Шумська полковнику Лазарєву було доручено нагодувати військовополонених, дати хліба, чаю, цукру, натомість він відправив полонених далі, давши їм лише кип'ячену воду [6]. Джерелом локальної історії є щоденник жителя с. Радошівка Василя Словінського. У ньому описуються значні потоки біженців через село «Чумацьким шляхом» з Галичини на Схід і переміщення військових, тилових підрозділів і техніки в протилежному напрямку. Брат Василя після закінчення Одеського військового училища у чині прапорщика вже був у війську. Василь став добровольцем першого розряду. Німецький полон в м. Прейсте-Голланд змінив погляди чоловіка, який відчув себе українцем: «Щоб я не зробив для себе корисного, все ще завдячую великому вчителю мого життя — німецькому полону» [1]. У 1915 р. під час німецько-австрійського наступу Шумська волость опинилася близько до лінії фронту, яка проходила за Кременцем, від с. Стіжок — 10-12 км. Щоб утримати наступ противника розпочали будівництво укріплень: Антонівці — Угорськ — Тилявка — Вілія та Залісці — Жолобки —

Соснівка [3]. Реквізиції коней і хліба, залучення населення до окопних робіт важким тягарем лягло на жителів прифронтових територій. З початком війни зросли й натуральні повинності селян: гузова, роботи по будівництву доріг та окопів [5]. У Шумську був влаштований передовий видатковий магазин, продовольчі запаси забиралися для дивізій обозами, тисячі возів безперервно пересувалися. У 1916 році проклали вузькоколіюку від Кривина на Шумськ протяжністю 60 км. [6]. Передбачалось, що вся Волинь буде вивезена, щоб ворогові залишилась випалена земля. Волосне управління регулярно отримувало телеграми і давало розпорядження всім бути готовими до евакуації. Це викликало велике невдоволення царським режимом, населення не спішило покидати власні домівки [4]. Місцева влада давала допомогу сім'ям воїнів 60 коп. на місяць на кожного члена сім'ї, фунт хліба (450 грам) коштував 50 коп., фунт м'яса 1 крб. 50 коп. Виник дефіцит продуктів та їх подорожчання. Через переповнення місцевої лікарні у Шумській школі відкрили шпиталь для хворих і поранених. Незадовільний санітарний стан сприяв появі інфекційних хвороб, зокрема в с. Мала Іловиця від тифу померла майже половина села [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Колесник Л. Наш край в роки Першої світової війни 1914-1918 роки. Рукопис. Шумськ, 2024. 8 с.
2. Матеріали Шумського краєзнавчого музею. Рукопис. 5 с.
3. Рудянин І., Яцечко-Блаженко Т. Кременець та Кременецький повіт у період Першої світової війни. URL:
<https://www.istvolyn.info/storage/uploads/waslcTBJ5BDWG1rp6oO7fn8G3UGD0qcRUFC5E54P.pdf>
4. Трофімук-Кирилова Т., Чибирак С. З історії евакуації і біженства мешканців Волині у період Першої світової війни. URL:
<https://www.istvolyn.info/storage/uploads/waslcTBJ5BDWG1rp6oO7fn8G3UGD0qcRUFC5E54P.pdf>

5. Чернихівський, Г. Кременеччина від давнини до сучасності. Кременець: Папірус, 1999. 320 с.

6. Шумщина: Красзнавчий альманах. Кн.1 Сучасність і давнина в дослідженнях, документах і красному письмі. Тернопіль: Джура, 2005. 122.

**КУКУРУЗА Олена, учениця 10 класу
Бережанського ліцею Тернопільської обласної ради**

ОСВІТНЄ ПОВСЯКДЕННЯ XX СТ: УНІФОРМА БЕРЕЖАНСЬКИХ ГІМНАЗИСТІВ

Уніформа як засіб самоорганізації та вираження статусу навчального закладу завжди була невід'ємним елементом життя гімназистів. Навчальний мундир був віддзеркаленням класної ієрархії, привчав до особистої охайності, дисциплінованості й відповідальності. Варіативність гімназійних нашивок, кокард і крою створює непросту систему та водночас чергову цікаву сторінку історії гімназії. Поява уніфікованого однострою зумовлена імперським стандартом кінця XIX початку XX ст. Велика увага тоді була зосереджена на мілітарному формуванню молоді. Осердям цього процесу виступали гімназії.

Дунайська монархія чітко усвідомлювала темпи мілітаризації сусідів, а неминучість великої війни мотивувала до кроків, спрямованих на мілітарно-патріотичне виховання учнів. Яскравим свідченням цього стало запровадження уніформи та уроків стрільби [2].

Схожість гімназійної уніформи та військового мундиру можна прослідкувати у низці елементів, які потребують детального аналізу. Особливої уваги заслуговує гімназійне кепі, що вирізнялось темною або ж гранатовою колірною гамою. Офіційна статутна назва убору – шако. Популярне з часів наполеонівських війн шако виготовляли із чорного фетру [3, с. 33].

Справжнім «обличчям» гімназиста був його кітель або ж блюза. Слово «блюза» має мілітарний підтекст. Адже сам взірець крою Bluse був уніфікований для більшості військовослужбовців імперії Габсбургів. Головним елементом розрізнення серед гімназистів виступали накомірні нашивки. Основа коміра вирізнялась своєю цупкістю й виблискуванням завдяки використанню чорного оксамиту, яким обшивали щільний картон. Поверх нашивали галуни у горизонтальному положенні. Їхня чисельність та два основні відтінки – сріблястий і золотавий – вказували, у якому класі вчиться гімназист. У холодні пори року додатковим елементом гімназійного однострою були пальта із двобортним кроєм. Сукна темних відтінків і хутрянні коміри додавали солідності й статусності в місті. Також гімназисти носили плащі з пелеринами та підкладками голубого кольору [1, с.396].

Цікавими є спогади гімназистів про форму. Наприклад, доктор Іван Романків зазначав, що гімназисти носили гранатові уніформи зі стоячими ковнірами і шапки такого ж або чорного кольору, високі з твердого матеріалу з лискучим дашком, а на горі шапки була причеплена металева буква «G». На ковнірах були нашиті смужки: від першої до четвертої кляси – срібні, від п'ятої до восьмої – золоті. По них можна було легко впізнати до якої кляси ходив учень, бо в першій клясі він носив одну срібну смужку, а у восьмій – чотири золоті смужки-паски [1, с. 374].

На фото міжвоєнного періоду чітко прослідковуємо деталі однострою як учнів, так і учениць. Форма справді набуває цивільного вигляду – зникають стоячі комірці, кітелі та кепі офіцерського взірця. У міжвоєнному періоді гімназисти носили білі класичні сорочки, поєднуючи їх із галстуками – здебільшого однотонними та в класичній колірній гамі. Якість і підбір матеріалів залежав від статусу й заможності родини учня. Поверх білих сорочок одягали безрукавки, що дозволяли комфортніше почуватись у холодну й дощову погоду [4].

Піджаки стали двобортними із двома рядами гудзиків, а також доповнилися широкими прямокутними лацканами, майже на всю ширину

грудей. Лівий рукав піджака містив нашивку у вигляді герба й цифрової позначки 604, що вказувало на загальнодержавний номер Бережанської гімназії [5].

Гімназистки носили білі блузки із широкими відкидними комірами, нашійні хустинки, темні піджачки з шевроном і спіднички; зустрічалися й суцільні класичні плаття з популярним пошиттям межі 20-30-хх років. На фотографіях 1937 року можна помітити цікавий факт: явну різноманітність взуття й верхнього одягу дівчат.

Без розуміння особливостей розвитку та характерних ознак гімназійного однострою неможливе комплексне бачення історії навчального закладу як осердя інтелектуального поступу Бережанщини в минулому й сьогоденні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережанська земля: Бережани, Будилів, Нараїв, Козова. Історико-мемуарний збірник. Ред. Василь Лев, 1970. с.899.
2. Допризовна підготовка в Австро-Угорщині <https://ah.org.ua/pre-conscription-training-in-austria-hungary-secondary-school>
3. Хроновят М. Організація Українських Січових Стрільців у Перемишлі *Вісті Комбатанта*. Нью-Йорк, 1972. № 1. с.33.
4. Як навчали в Бережанській гімназії: ретросвітлина URL: <https://www.tenews.org.ua/post/view/1503155620-yak-navchali-v-berezhanskiy-gimnazii-retrosvitlini>
5. EDUKACJA W II RZECZY POSPOLITEJ URL: <https://niepodlegla.gov.pl/o-niepodleglej/edukacja-w-ii-rzeczypospolitej/>

**ЛИПОВЕЦЬКА Магдалина, учениця 9 класу
Тернопільської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів
№ 5 з поглибленим вивченням іноземних мов
Тернопільської міської ради Тернопільської області**

БОЙОВИЙ ШЛЯХ УСС НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Російське вторгнення на територію України у 2014 році породило героїчний опір українського народу, який є феноменом добровольців, їхньої відваги й жертвності. Із підтримкою поруч з ними виступили широкі кола громадськості. Їх ми називаємо волонтерами. Схожий феномен ми уже бачили в нашій історії, і він тісно пов'язаний із Тернопільщиною. Рівно століття перед тим, у 1914 виникли Українські Січові Стрільці (УСС) – перша добровольча формація в новітній добі. Їхній успіх великою мірою залежав від допомоги тогочасних волонтерів.

Це історія добровольчого легіону, який переріс в самостійну Українську Галицьку Армію (УГА), а головне – створив бойову традицію, що уславлена в авторській та народній творчості. Наша сучасна боротьба черпає натхнення від своїх героїчних предків, зокрема УСС.

На теренах нашої області Українські Січові Стрільці перебували найдовше, понад два роки або ж більшу частину світової війни: з літа 1915 року по зиму 1918-го. У 1915 відбулися такі основні військові операції на Тернопільщині біля села Завалів, Бурканів, Семиківці. У 1916-му: бої на Лисоні, Диких Ланах і Потуторах. У 1917-му: бої під Конюхами та Бурдяківцями [1, с. 68-69].

На Тернопільщині відбулися також найбільш кровопролитні бої. В бою на горі Лисоні, у вересні 1916-го, загинув 81 вояк, 285 стрільців потрапити в полон та 293 було поранено [2, с. 150]. Після бою під

Конюхами, в червні-липні 1917 року, в складі добровольців залишилось лише 9 старшин й 444 стрільців [3, с. 342].

Окрім звичайних боїв, саме на Тернопільщині було створено цілий ряд культурних феноменів. Це пов'язано з перебуванням стрільців на відпочинку взимку 1915-1916 років біля села Семиківці на Теребовлянщині. Тут працювала «Пресова квартира», де готували стрілецькі видання, писали статті та пісні, діяв оркестр та навіть замовляли професійних художників, що змальовували стрілецьке життя [4, с. 121-128]. Показово, що навіть троє найвідоміших стрілецьких композиторів – Михайло Гайворонський, Роман Купчинський та Лев Лепкий – є уродженцями Тернопільського краю.

З Левом Лепким пов'язано створення уніформи для стрільців, а саме характерної шапки «мазепинки». У 2015 році її було затверджено головним убором Збройних сил України [5]. Уже після війни Лепкий проектував військові цвинтарі з характерним козацьким хрестом з пісковика. Тут варто відзначити, що й сьогодні меморіал загиблим героям в російсько-українській війні, що знаходиться на Микулинецькому цвинтарі Тернополя, є першим з подібних, що затверджені в Україні. Прикметно, що в основі поховань героїв є теж козацький, чи то стрілецький хрест з пісковика.

Для нас важливо пам'ятати, що УСС не лише провели на Тернопільщині звичайні бої та створили тут десятки пісень. На цій землі залишилися найбільші стрілецькі цвинтарі: Посухів, Лісники, Семиківці, Лисоня та інші [6].

Ще одним феноменом стрілецького життя є активна участь волонтерів, що забезпечували в перші роки війни наших воїнів спорядженням, продуктами та навіть зброєю. А коли УСС стали полком та отримали достатнє спорядження, тоді громадськість підтримувала їх

листами – так званими «любистками». Це нагадує і сучасні події, коли волонтери допомагають війську, а діти – малюють малюнки.

Для нашої історії УСС є важливим елементом зв'язку – від останнього бою, що козаки під проводом Мазепи дали московському війську в 1709 році, й до сучасної війни, що розпочалася в 2014-му. Одним із її символів став український співак Андрій Хливнюк, який, перебуваючи на бойовому патрулюванні на площі Софії Київської, заспівав неофіційний стрілецький гімн «Ой у лузі червона калина». З тих пір навіть не посвячені в історію вивчили цю стрілецьку пісню і з рінгтонів їх телефонів звучить пригадка, що «а ми нашу славу Україну гей-гей розвеселимо»...

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липовецький Святослав. Українські січові стрільці: галицькі воїни Архистратига Михаїла. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2010. 96 с.
2. Лазарович Микола. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль: Джура, 2017. 628 с.
3. Історія Українського війська / під ред. Івана Крип'якевича. Вінніпег: Клуб приятелів української книжки, 1953. 832 с.
4. Українські Січові Стрільці 1914 - 1920 / під ред. Іван Іванець і Василь Сифронів - Левицький. Львів: Слово, 1991. 159 с.
5. Польовий кашкет Збройних сил України. URL: http://www.mil.gov.ua/content/ddz/TY_2015/Kep%D1%96_boyove.pdf
6. Липовецький Святослав. «Кропили ворога рясним вогнем». Слідами добровольців-усусів. //Історична правда, 29 вересня 2016. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2016/09/29/149218/>
7. Лідер "Бумбокс" співає "Ой, у лузі червона калина" URL: <https://suspilne.media/culture/212308-lider-bumboks-spivae-oj-u-luzi-cervona-kalina/>

**МАКСИМІВ Вероніка, учениця 9 класу
Комунального закладу "Мшанецька загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів Білецької сільської ради
Тернопільського району Тернопільської області"**

ЦЕРКОВНА ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЙОСИФА СЛІПОГО

У мальовничому куточку Тернопілля тулиться до Зарваницької ікони Матері Божої невеличке село Заздрість. Село як й інші, але ж яке особливе для кожного греко-католика, адже саме тут 17 лютого 1892 року народився та зростав великий духовний провідник нашого народу і нашої багатостраждальної Церкви, муж віри та людина науки, нескорений борець за свободу Патріярх Йосиф Сліпий. Саме тут малим хлопчиком він пізнав Божу благодать, отримав дар покликання до богопосвяченого життя, саме звідти босоніж відбував прощі до чудотворної ікони Зарваницької Матері Божої [1, с.12].

Щодо прізвища "Сліпий", то тойже владики Хома наводить слова Ольги Сліпої, дочки Родіона, який був родичем Кир Йосифа і по материнській і по батьківській лінії, а також вчився з Йосипом Сліпим в одному класі Тернопільської гімназії, разом здавали матуру, дружили між собою. Так от п. Ольга Сліпа говорить, що в 1770 році предок Блаженнішого Йосипа - козацький старшина, осліплений теребовельським польським старостою, був прозваний потім "Сліпий" [2, с.32].

Йосип Сліпий навчався в Греко-католицькій духовній семінарії у Львові, Інсбрукському університеті, в університетах Грегоріанум, Анжелікум, у Папському Східному інституті (Рим). Із 1916 року почав друкуватися.

Із 1922 року – ректор Греко-католицької духовної семінарії у Львові, яку реорганізував у Греко-католицьку богословську академію. Від 11 листопада 1944

– митрополит Галицький, архієпископ Львівський та єпископ Кам'янець-Подільський.

11 квітня 1945 заарештований за «ворожу діяльність проти УРСР, співпрацю з німецько-фашистськими окупантами». На вимогу світової громадськості 1963 звільнений і депортований до Ватикану. У грудні 1963 призначений членом Конгрегації східних церков.

Йосип Сліпий заснував Український католицький університет св. Климентія Папи в Римі, філії якого діяли у Вашингтоні, Лондоні, Чикаго, Філадельфії. Із 1965 – кардинал, із 1975 – патріарх УГКЦ. Сліпий – учасник багатьох євхаристійних конгресів, значну увагу приділяв спілкуванню із українською діаспорою. На кошти Сліпого придбано приміщення для Українського вільного університету (1976), побудовано собор Святої Софії (Рим, 1969). З його ініціативи придбано і відновлено парафіяльний храм Жировицької Божої Матері, засновано монастир студитів у Кастель-Гондольфо (біля Риму). Наукова і пастирська спадщина Сліпого налічує 14 томів, виданих у 1968–1996 – «Твори Патріярха і кардинала Йосифа».

Але коли настав сприятливий час, патріарх Йосип Сліпий втілював свій задум у реальність. Як він і мріяв, побудував церкву. Цей храм Святої Софії став ніби увінчанням українського культурного центру в Римі. Церкву 28 вересня 1969 року посвятив папа Павло VI. Церква, побудована у візантійському стилі, вражає всіх як своїм зовнішнім видом, так і надзвичайно мистецьки виконаним внутрішнім оздобленням, зробленим у техніці мозаїки.

У цій прекрасній церкві прощався Блаженніший Кир Йосип Сліпий з усіма вірними, скінчивши свій земний шлях. Він помер 7 вересня 1984 року. З цього приводу у Ватикані був оголошений 40-денний траур. Папа Іван Павло II по смерті порівняв мученицьке життя Йосифа з Христовими муками.

13 вересня відбувся похорон глави УГКЦ. Його очолив владика Любачівський, який у своїй промові висловився про покійного як про «скелю, на якій збудовано героїчну церкву» [2, с.176]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бендик М. Помісність Української Католицької Церкви та її бачення Патріархом Йосифом Сліпим. Львів: Свічадо, 1996, - 55 с.
2. Гринів О. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994, - 159 с.

**МЕРОНЮК Вікторія, учениця 10 класу
Кременецького академічного ліцею імені У. Самчука
Кременецької міської ради Тернопільської області**

СЛОВО ОЛЕНИ ПЧІЛКИ ПРО КРЕМЕНЕЦЬ

Із Кременцем пов'язана доля багатьох визначних творців української літератури. Усередині XIX – на початку XX століть тут побували Микола Костомаров, Михайло Драгоманов, Михайло Коцюбинський, Леся Українка та інші. Серед численного переліку славетних імен Олена Пчілка займає особливе місце і викликає зацікавлення дослідників і шанувальників її творчості.

Більшість джерел, із яких можна дізнатися про Олену Пчілку (Ольгу Петрівну Косач, у дівочтві Драгоманова) – маму Лесі Українки, – номінує цю постать так: письменниця, перекладачка, педагог, журналістка, науковець, фольклорист і етнограф, видавець, активна громадська діячка, із 1925 р. член-кореспондент АН УРСР. Але ця різностороння діяльність не завадила їй бути гарною матір'ю, яка виховала шестеро дітей. [4].

Уродженка Полтавщини, Ольга Косач-Драгоманова жила у Києві, Луцьку (там отримав роботу її чоловік Петро Косач); побувала у багатьох країнах Європи у зв'язку з лікуванням доньки Лесі. Побувала Олена Пчілка

і в Кременці. До містечка на Волині її привело бажання ближче познайомитися з місцями, пов'язаними з польським поетом Юліушем Словацьким, твори якого письменниця перекладала українською мовою.

Про Словацького і Кременець Олена Пчілка знала від брата Михайла Драгоманова, відомого громадсько-політичного діяча, вченого, історика і публіциста, фольклориста, який побував у місті в 1875 р. і під враженням подорожі по Волині й Галичині опублікував свої роздуми про творчість Словацького в «Австро-руських споминах» (Львів, 1889-1892) [1, с. 309, 310].

Уперше Олена Пчілка, як стверджує дослідник творчості Лесі Українки Анатолій Костенко, відвідала Кременець наприкінці 1880-х рр., коли вся родина Косачів, найнявши підводу, здійснила подорож по Волині (побували в Луцьку, Берестечку, Дубні і Крем'янці). Щоправда, документальних підтверджень відвідин міста у цей час немає [3, с. 52].

А ще враженнями про Кременець з Оленою Петрівною не могла не поділитися її донька Леся Українка, яка разом із чоловіком Климентом Квіркою побувала в Кременці, гостюючи у своєї подруги дитячих літ Марії Биковської. Батьки обох дівчат родом з Чернігівщини. Разом навчалися у Київському університеті св. Володимира на юридичному факультеті. Деякий час (з 1879 р.) жили поруч у Луцьку недалеко від замку Любарта. Наприкінці 80-х рр. позаминулого століття родина Биковських переїжджає до повітового міста Крем'янця, де батько Марії, Михайло Андрійович, придбав садибу на околиці в урочищі Калинівка і став працювати нотарем у конторі [3, с. 49].

Документальні свідчення про перебування Олени Пчілки датуються квітнем 1909 року, і ці відвідини були пов'язані зі столітнім ювілеєм Словацького – роковинами від дня смерті поета. Їхала Олена Пчілка в край Словацького як редакторка і журналістка, перекладачка й переслідувала

мету накопичити для свого видання інформаційний матеріал про поета, про місто, де він народився. Ось враження про Кременець у статті «Ю. Словацький», які були опубліковані у часописі «Рідний край» (1910 рік, № 36):

«Се один з найкращих кутків волинських. Високі гори, вкриті лісами, зеленими левадами, «срібна» Іква», що в'ється під тими горами, дзвінкі джерела з гір, білі українські хатки, розкидані по взгір'ях, в долині город з тими стародавніми будинками, костьолами й церквами, – все те дало надзвичайно гарний красвид. А велична окрема гора з руїнами історичного замку може надавати особливий «романтичний» настрій... Хто раз бачив сей гарний куток, не забуде його ніколи!» [2, с. 328].

У часописі Олена Пчілка помістила репродукцію портрета Словацького, його біографію, фотографії із зображенням Кременця, Білокриниці, кілька поезій Юліуша Словацького в її перекладах, зокрема: «Якщо ти будеш в тій моїй країні...», «В пам'яткову книжку Зосі», «Гімн» (Смутно так, боже), уривок з «Ліллі Венеди» та інші. Враження від Кременця, місць Юліуша Словацького, легендарної гори Бони були настільки сильні, що в тому ж 1910 році в Києві невеликим тиражем вийшла окрема книжка письменниці «Юліуш Словацький», куди увійшли всі матеріали з часопису і кілька десятків творів поета у її перекладах [3, с. 53].

«Хто раз бачив сей гарний куток, не забуде його ніколи!» – сказала про Кременець Олена Пчілка; і місто достойно вшанувало пам'ять про цю неординарну особистість. У Кременці є вулиця її імені, яка простягається паралельно з вулицею Лесі Українки під гору Осовиця від вулиці Козубського, де донині знаходиться будинок Биковських, у якому гостювала Леся Українка і, ймовірно, її знаменита мама.

На основі здійсненого дослідження ми сформулювали висновки: Олена Пчілка відвідала Кременець у квітні 1909 року у зв'язку з роковинами

Юліуша Словацького, про що свідчать її відгук про місто, стаття та книга «Юліуш Словацький».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сєніна Т. Юліуш Словацький в перекладах Олени Пчілки / Діалог двох культур. 2018. За організаційної підтримки МК України / Конференція. 3-19, 16 вересня 2018. Warszawa.2019. С. 307-315.
2. Слово про Кременець / Упоряд. А. Ломакович, Т Присяжний, Г. Чернихівський, О. Васишин, Т. Сєніна. Жовква: Місіонер, 2013. 464 с.
3. Чернихівський Г. І. «Се один з найкращих кутків». Історичне та культурне краєзнавство: матеріали на допомогу педагогам і студентам педколеджу, учням середніх спеціальних навчальних закладів та загальноосвітніх шкіл. Кременець, 1992. С.48-53.
4. http://www.zvenlib.in.ua/2023/10/blog-post_4.html (дата звернення: 02.10.2024).

**ПЕТРУЧОК Олександра, учениця 11 класу
Кременецького академічного ліцею імені У. Самчука
Кременецької міської ради Тернопільської області**

КРЕМЕНЕЦЬКА ШАХТА: ІСТОРІЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА КРЕМЕНЕЧИННІ

Однією з цікавих сторінок історії нашого краю є єдина вугільна шахта на Тернопільщині в місті Кременець. Історію вугледобування на Кременечинні досліджували історик І. Теодорович, краєзнавці В. Собчук, М. Матвіюк, В. Литвинчук. Але для більшості населення нашого краю

історія створення та діяльності Кременецької шахти залишається маловідомою (у Кременецькому краєзнавчому музеї, в архіві відсутня інформація).

Створення кременецької шахти бере початок із 1865 р., коли чеські дослідники Щяс і Стафанський на горі Куличівка знайшли поклади вугілля. 23.11.1865 р., було розпочато роботи з видобутку вугілля. У 1867-1878 рр. оголосили торги на право розробляти вугільний пласт. Упродовж 10 років велася розробка пласту для видобутку вугілля. Купець Пенкаль 12 лютого 1887 р. отримав право експлуатації вугілля на 30 років і за згодою уряду отримав право розпочати будівництво залізничної дороги до м. Кременця. Але у 1889 р. угоду розірвано за рішенням суду і відновлено 28 листопада 1893 р. – вже князь Михайло Кочубей отримав право видобувати вугілля і побудувати залізничну колію до Кременця, а в 1896 р. він залучив компанію Левінського і Віткошовського (представників бельгійського товариства) для будівництва залізниці. Однак залізницю прокладали до Кременця здебільшого за кошти губернії. Вартість її оцінювалася в понад 400 тис. карбованців. Залізничною гілкою місто з'єднали з Києво-Брестським залізничним шляхом. Кременцю пророкували славу американського Манхеттена. У 1900 р. право добувати вугілля було викуплено М.Д. Волинським.

За Ризьким мирним договором 1921 р. Кременець перейшов до Польщі і нова влада не надала особливої уваги кременецьким покладам вугілля. Інститут технології тепла і палива Академії Гірничої в Кракові проводив проби вугілля і встановив, що воно низькоякісне, тому промисловий видобуток призупинився. Видобували кременчани породу виключно для власних потреб.

Із вересня 1939 р. з приходом радянської влади СРСР роботи по видобуванню вугілля відновилися і продовжились за часів німецької

окупації до 1944 р. і потужності шахти навіть збільшили. Але під час відступу німецькі війська шахту підірвали. Вибухом було знищено майже 400 погонних метрів гірських виробітків (штольні, штреки). Усе шахтне і поверхнєве обладнання вивезли до Німеччини. Приміщення виробничого і соціального призначення теж були зруйновані. У 1944 р. з поверненням радянської влади було відновлено видобуток бурого вугілля у промислових масштабах.

Про успіхи роботи шахти у повоєнний період описано у газеті «Вільне життя» в статті «Шахтарі-стахановці»: «За III квартал шахтарі пройшли 83 метри нових штолень – на 60 метрів більше, ніж у II кварталі. Збільшився і видобуток вугілля. В підсумках роботи за 9 місяців гірники Кременця мають тепер 361 погонний метр нових штолень і треків та 144 метри відбудованих...». За оцінкою дослідника-краєзнавця В.Собчука, відбудова кременецької шахти мала більше ідеологічне підґрунтя, аніж економічну доцільність: «Тодішній владі був потрібен пролетаріат, тобто робітники як соціально-політична основа влади за «марксистською» ідеологією. У Західній Україні майже не було промисловості. Львівсько-Волинський вугільний басейн теж ще не був розроблений. Тому «совєти» таким чином створювали робітничий клас, який би ставав опорою влади на Тернопільщині».

Окрім Куличівського родовища бурого вугілля, запаси якого сягали до 350 тис. тон, були наміри видобувати вугілля біля сіл Жолоби, Підвисоке, Ридомиль. Геологічна розвідка показувала, що буре вугілля залягає тут невеликими шарами до 2 метрів в сторону Почаєва і Вишнівця. Запаси – 600-800 тис. тон кожного родовища. Але за всі часи гірничої справи в Кременці запустили лише одну-єдину шахту. З розбудовою Львівсько-Волинського басейну її закрили як нерентабельну. Вугледобування на Тернопільщині зупинилося у 1952 році.

Сьогодні біля підніжжя гори Куличівка стоїть одноповерховий будинок, у якому раніше була розташована бухгалтерія «шахтоуправління». З 1974 року у ньому проживає сім'я. Зліва від вулиці перед хатою – приватна ділянка, а поряд – один із входів у вугільну шахту. По сусідству з «бухгалтерією» – висока хатина. Тут була шахтарська лазня, і нині там теж живуть люди. На головному вході у штольню ще досі помітний надпис російською «Кременецкая шахта №1». Гора насунулася над порталом в підземелля. Листя дерев частково закривають вхід. Підземний коридор, довжиною близько п'ятнадцяти метрів, наповнений водою, а далі замурований.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підземелля Кременецьких гір: єдина вугільна шахта на Тернопільщині URL: https://teren.in.ua/news/pidzemellya-kremenetskyh-gir-yedyna-vugilna-shahta-na-ternopilshhyni-foto-dokumenty_92228.html
2. Вугільна шахта Кременецьких гір URL: <https://ternopil.name/uk/eternal-4821-vugilna-shahta-kremeneczkyh-gir>
3. Кременець: замок, гори та штольні URL: <https://explorer.lviv.ua/forum/index.php?topic=6210.0>
4. Кременець. Карта історико-культурної спадщини URL: <https://shtetlroutes.eu/uk/kremenets-karta-storiko-kulturno-spadshchini/>

**ПРИЙМИЧ Соломія, учениця 10 класу
Шумського опорного закладу загальної середньої освіти
Шумської міської ради**

**СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ ЛЕМКІВ,
ДЕПОРТОВАНИХ НА ШУМЩИНУ У 1946 РОЦІ З
С.РЕПЕДЬ СЯНОКЦЬКОГО ПОВІТУ
ЖЕШУВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА, ПОЛЬЩА**

Відомості про акцію депортації українських родин із Лемківщини до УРСР, що планується польською владою, надходили до жителів села Репедь. Як згадує Марія Халупа: «Прийшла мамина колежанка Онишканич Олена і сказала, що нас будуть виселяти, щоб мама пекли хліб і сушили сухарі. Мама насушили 2 мішки сухарів, які нас виручили в дорозі» [5]. День депортації описує Іван Притискач: «Повне виселення нашого села почалося 6 травня 1946 року, на Юрія, коли люди мали іти до церкви і на проводи на цвинтар. Польські війська оточили село танками, а жовніри забігали в хати і прикладами та зброєю виганяли людей із хати. Батько запряг у віз корову, прострілене у фронт лоша, поскладав подушки, перини, деякі кухонні речі, січкарю і посадив нас, п'ятеро дітей та стару бабусю» [3]. Жителям було дозволено взяти тільки необхідне: одяг, взуття, білизну, продукти харчування, реманент, худобу, птицю [6]. Марія Халупа стверджує, що «приїхало польське військо пополудні в село, переночували, рано розійшлися по селу і заходили в кожну хату і дали 15 хвилин на збори, ми їхали коровою, то взяли перину, сухарі, пару горщиків» [5]. Українські селяни залишали своє нерухоме майно та землю. Сім'я Василько, наприклад, мала в Репеді «дерев'яний будинок 200 кв.м., зложений в зруб, який батько сам побудував перед війною, стодолу 300 кв.м., 6 га землі» [4]. Лемків під конвоем зганяли до станції Загір'я, що за 20 кілометрів від села. Вражає картина депортації у спогадах Марії Суски: «Люди плакали, кричали, цілували свої хати, бо ніхто не знав, яке життя нас жде на своїй рідній Україні. А за підводами бігли

собаки, коти, все плакало, кричало, гавкало, було так страшно, що і зараз пишу і не можу здержати сліз» [4]. Польські військові використовували жорстокі методи, коли переміщали українців до станції Загір'я: «Коли приїхали до гори Усой, корова не могла тягнути воза, то військовий мав палку, на кінці якої був забитий гострий цвях, він ним колов вим'я, так, що молоко текло. Тато нічого не казали, тому що поляк був би бив нагайкою його» [5]. Людей на станції Загір'я тримали більше двох тижнів, а звідти у товарних вагонах відправляли в УРСР. Депортовані українці з с. Репедь прибули до станції Ямпіль Хмельницької області, на якій перебували до початку жнив, проживаючи в жахливих умовах. Іван Притискач пише у спогадах: «Там ми зіткнулися з великими труднощами, адже їсти не було на чому зварити, палили тільки смолою. Хліба, картоплі не було, тільки молоко, яке доїла мама від корови» [3]. Важкий побут допікав особливо жінкам та дітям: «Поробили накриття з дошок, возів і так жили. Мама з малими дітьми ходили по с. Ямпіль і просилися на ніч. Нас було 4 особи і ще донька маминої сестри і син батькової сестри. То ми ночували в стодолах, але деякі люди не пускали на ніч» [3].

Родини лемків потрапили на Шумщину, де їх спочатку поселили по клунях, а пізніше в будинках поляків, яких виселили. У перші місяці депортації лемки змушені були шукати шляхи виживання. Переселенці згадують, що колгоспів тут ще не було, батьки ходили до місцевих господарів на заробітки хліба, картоплі, щоб прогодувати сім'ю, навіть жебракували, тому що не було що їсти. Дехто дав кусок хліба, крупи, муку, горох, дітям їсти [1]. Зокрема, про «щедрість» радянської влади згадує Притискач Іван: «В 1947 році нам виділили хату поляків і ми переселились на зиму в нову оселю. Нам було наділено 7 га землі, а в Польщі ми залишили 9 га вже засіяної землі. Батько, восени 1947 року, засіяв поле озиминою, а вже зимою 1948 року в с. Васьківці створено колгосп. Весною 1948 р. забрали в колгосп коня, віз і інший реманент, землю. Виділили тільки город, щоб посадити картоплю» [3]. Згадує про «добровільний» вступ у колгосп і Марія Халупа: «В 1949 році утворили колгосп ім. Молотова. Вночі ходили і будили людей і гонили всіх в школу. Тато не хотіли йти, пішли мама. Тато сказали: «Що

будуть робити всі, те й ти роби!», а хто не хотів йти в колгосп, то брали в другу кімнату і чули крики, значить їх там били. Заяви писали на клаптиках газети, що вступають добровільно» [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Колесник Л. Вигнанці з прабатьківських земель. Новини Шумщини. 2019. №17. с.4
2. Крупа М. Моє рідне лемківське село Репедь: букет спогадів. Львів, 2002. 27 с.
3. Спогади Притискач І.І. Рукопис. 5 с.
4. Спогади Василько М.М. Рукопис. 2 с.
5. Спогади Халупи М.М. Рукопис. 5с.
6. Трансфер зі згоди сильних. URL: <https://2.deportatsii.localhistory.org.ua/4/>

**РОМАНОВСЬКА Лілія, учениця 10-Б класу
Бучацького ліцею Бучацької міської ради**

ІКОНА «ЦАРИЦЯ НЕБА І ЗЕМЛІ» У ХРАМІ ПОКРОВИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ М. БУЧАЧ

Ікона є важливою частиною культурної та історичної спадщини міста Бучача. Розуміння її походження, стилістичних особливостей та історії може внести вагомий вклад у збереження та вивчення минулого. Дослідження ікон дозволить розглянути релігійний контекст, тлумачення та роль у богослужіннях та релігійних практиках греко-католицької громади.

Місто Бучач відоме в Україні як населений пункт із значущим культурно-релігійним спадком, представленим численними сакральними спорудами, кожна з яких несе свою власну історію.

На особливу увагу заслуговує Церква Покрови Пресвятої Богородиці, що, разом із костелом Успіння Пресвятої Богородиці та монастирем отців Василян,

храмом Воздвиження Чесного Хреста Господнього, славиться творіннями Пінзеля та його школи. Науковці зауважують, що перші настінні розписи виконали маляр-монах ЧСВВ Яків Головацький. Однак важливо підкреслити, що Церква Покрови Пресвятої Богородиці володіє унікальною іконою, аналогів якої не існує в усьому світі – іконою "Цариця Неба і Землі".

Ікона знаходиться в головному вівтарі. Слід зауважити, що вівтар присвячений Богородиці: на ньому вміщено дві ікони: головна – ікона Святої Покрови у срібних ризах та позолоті й схована - ікона "Цариця Неба і Землі".

Якщо вдивитися уважно, то на другій іконі, яка має назву "Цариця Неба і Землі", ми бачимо образ Богородиці, яку оточують дев'ять ангельських хорів. Іконографічною особливістю композиції ікони «Цариця неба і землі» є зображення у центрі Богородиці. Вона стоїть на земній кулі, притискуючи місяць та змію, у якої в роті яблуко розбрату. Звернімо увагу, що Богородиця має злегка повернуту голову і її погляд спрямований у праву сторону та вниз. У правій руці Пречистої квітка. Зверху зображений трикутник, що символізує Пресвяту Тройцю, а промені відзначають присутність Святого Духа. З цього приводу дано іконі ім'я «Цариця неба і землі». Краєзнавці, історики та мистецтвознавці захоплюються її цінністю. Кажуть, швидше за все святиню створили на замовлення мецената Миколи Потоцького.

Із розповідей формуємо історію ікони "Покрови", яка знаходиться на головному вівтарі та, за словами розповідачів, сама себе захистила. Згадується, що на запрестольному комплексі головного вівтаря храму Покрови Пресвятої Богородиці розміщена ікона Святої Покрови в срібних ризах та позолоті, привезена, за легендою, Миколою Потоцьким із Молдавії. За свідченням конюшого Миколая, під час наполеонівських війн влада Австрійської імперії конфісковувала золото та срібло з храмів. Війт Чекановський намагався зняти срібні шати з ікони Покрови, але, за його словами, йому виникли проблеми з рукою, яка задерев'яніла. Подібна історія трапилася із іншим чоловіком, що також намагався це зробити, і подальших спроб більше не було.

Дружина отця Володимира, пані Марія, розповідає, що до ікони Святої Покрови часто приходять люди з різними молитвами та проханнями. Одна з жінок, за її словами, молилася за повернення сина, якого вона не бачила протягом майже двадцяти років. Також до ікони приходять матері, чії сини зараз захищають Україну на Сході. Завдяки щирим проханням до Богородиці всі сини залишаються живими. Одного із них вдалося врятувати після отримання серйозного поранення. Таким чином, хоч ікона не є офіційно визнаною чудотворною, у Бучачі відомо про її велику духовну силу.

Серед місцевих жителів, зокрема серед старшого покоління, збереглась пам'ять про дві ікони Богородиці у місцевому храмі, проте одну з них висвітлювали лише під час свята Благовіщення. Із матеріалів Католицького суспільно-релігійного часопису "CREDO" та розповідей отців храму дізнаємось, що впродовж багатьох років цю святиню не було видно, і місцеві мешканці вважали, що її вкрали або знищили ще за часів Радянського Союзу. Однак старійшини добре пам'ятали вигляд ікони та з особливою тривогою чекали на її повернення.

Один із церковних прислужників, Степан Слободян, згадує своє дитинство в 50-х роках, коли вони разом із хлопцями часто завідували до церкви. Він описує, як старенький священник гладив їх по головах, і наголошує, як важливим моментом було підняття ікони, що символізувало наближення Великодня. Саме Степан виявив скарб – він відремонтував старий дерев'яний механізм для підняття ікони, замінивши його на металевий.

Відновивши механізм, Степан пережив особливі емоції, піднімаючи ікону на Благовіщення, оскільки це було перше звернення цієї святині до громади через понад півстоліття. Зараз місцеві моляться перед іконою «Цариця неба і землі», просячи Богородицю про мир в Україні. Вони вірять у допомогу Богородиці і усілякі чудеса, сподіваючись на настання миру та спокою у їхній державі.

Відвідавши місцевий храм, мали унікальну можливість поспілкуватись із нинішнім отцем-деканом Олегом та побачити підняття ікони "Цариця неба і Землі". Важливо відзначити, що при використанні відповідного механізму

виникає шум, схожий на тертя по дереву, коли ікона з'являється. Звуки розсипаються із вівтаря досить гучно, особливо коли у храмі немає людей. Конструкція для заміни ікон виявляється не надто очевидною (замаскована), тому зовнішній спостерігач, не маючи відповідної інформації, не зможе здогадатись про можливість заміни ікон. Це одна з ключових причин, чому ікона збереглася до наших днів. При огляді стану ікони можна відзначити її чудову збереженість, оскільки місце зберігання є захищеним від вологи, і сонячні промені не мають доступу туди.

Ікона "Цариця неба і землі" виступає особливим виявом релігійного мистецтва, маючи велике значення у віровченні та поклонінні. Це зображення Діви Марії як "Цариці неба і землі" надає іконі глибокий релігійний та символічний сенс. У контексті релігійних обрядів, ікона "Цариця неба і землі" виступає як священний образ, що сприймається вірянами як зв'язок із найвищими духовними силами. Вона стає центральним елементом під час релігійних служб, обрядів та молитовних відзначень. Ця ікона є предметом особливого культу та молитовного поклоніння. Віряни звертають свої молитви до "Цариці неба і землі" як до особливої посередниці, вірячи в її спроможність впливати на долю та благословення.

Зображення "Цариці неба і землі" також відіграє роль символічного представлення віри. Вона несе в собі ідеї вищості та величі, відображаючи специфічний титул, який визначає Діву Марію як правительку над небом і землею. Це з'єднання духовного та земного робить ікону "Цариця неба і землі" особливо важливою для вірян, які шукають єднання із вищими силами через молитву та поклоніння.

У сучасному контексті ікону "Цариця неба і землі" можна зустріти не лише в церковному просторі, але і в домашньому інтер'єрі як об'єкт особистого поклоніння та духовної рефлексії. Вона служить не лише засобом вираження віри, але і знаком єднання вірян з релігійними традиціями та духовністю.

Звісно, важко навести багато прикладів, які б стверджували важливість ікони та її роль у житті громади. Та незабаром буде свято Благовіщення.

Хочеться запросити багато близьких людей, родичів, друзів на богослужіння у храм Покрови Пресвятої Богородиці для того, щоб вдивитись у цей унікальний образ та щиро помолитись. У теперішній складний для нашої країни час є бажання щиро прохати Богородицю про мир та перемогу в Україні. Просити ласк для матерів, вдів та дітей, рідні яких загинули, щоб ми жили у спокої. Та з'являється щира віра у те, що недарма ця ікона збереглась до сьогодні. Щиро віримо у її чудодійність, адже сьогодні ми маємо спокій у нашому місті, тож її актуальність не абияка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галич І. Вшанування ікон та його основи. Ужгород: Логос, 1993. с. 94-99.
2. Ізотова Н. Ікона як джерело богословія. Тернопіль: Джура, 2009. с. 75-77.
3. Креховський Я. Боголов'я та духовність ікони. Львів: Свічадо, 2005. с. 128-141.
4. Кузь Н. Здійснюйте ваше спасіння. Самбір, 2006. с. 59-63.
5. Лепахін В. Ікона та ікононічність. Львів: Свічадо, 2001. с.7-17.
6. Шпідлік Т., Рупнік І. Про що розповідає ікона. Львів: Свічадо, 1999. с. 62-67.

Напрям
«Персоналізація історії рідного краю»

Модератор секції: Секо Ярослав Петрович, кандидат історичних наук, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

**БОХЕНОК Ірина, учениця 10 класу
Тернопільського навчально-виховного комплексу
"Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-економічний
ліцей №9 імені Іванни Блажкевич" Тернопільської
міської ради Тернопільської області**

СЕРГІЙ КОРОЛЬ - ГЕРОЙ УКРАЇНИ

У своїй дослідницькій роботі я хочу розповісти про героїзм нашого земляка, випускника школи, офіцера Збройних Сил України капітана Короля Сергія Володимировича (позивний «Махно»), що віддав своє життя, захищаючи рідну Україну

Він був командиром 2-ї роти 83 -го батальйону 105 -ї окремої бригади територіальної оборони.

Його життя обірвалося 24 лютого 2023 року неподалік Куп'янська.

Воїн світла, який до останнього подиху віддано служив Батьківщині, наближав нашу Перемогу над ворогом, над темрявою.

Навчався Сергій Король в Тернопільській середній школі №9 з 1977 по 1987 рр. У 1988 році Сергій вступив до Полтавського військового інституту зв'язку. Після закінчення інституту в 1992 році поступив на військову службу до

Національної гвардії України. Служив у Тернополі під командуванням Сергія Петровича Кульчицького (генерал-майор, Герой України посмертно).

Настала весна 2014 року. Кривавий тиран сусідньої держави захопив Крим і розпочав війну на Сході України. Капітан Сергій Король брав участь у захисті Вітчизни у 2014-2015 роках на території Донецької та Луганської областей. Саме в 2014 отримав позивний Махно.

З 2015 року по лютий 2022 року займався підприємницькою діяльністю. Був директором ТОВ "Мала механізація".

І ось, настав ранок 24 лютого 2022 року. Сергій як справжній офіцер і людина честі пішов до військкомату. Одразу став командиром стрілецької роти 83 окремого батальйону 105 окремої бригади територіальної оборони Регіонального управління Сил територіальної оборони "Захід". Його побратими, які пройшли з ним бойовий шлях в 2014-2015 роках, прагнули потрапити в його роту, і не тільки вони. Хлопці добре розуміли, що від командира залежить їхнє життя. Довіра до досвідченого командира з боку солдатів була безмежна.

У період із 25 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року брав участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської федерації проти України.

Починаючи з 13 березня 2022 року по 24 лютого 2023 року виконував бойові завдання безпосередньо в районах проведення бойових дій у Полтавській, Сумській, Харківській та Донецькій областях [2, с.1].

Пона Роман, один з бійців роти "Махно" писав у Facebook: 'Перший бій, у якому я брав участь під керівництвом Махна, був 04.07.2022 р. в селі Краснопілля. Шість одиниць броньованої техніки, два танки і чотири БМП, у супроводі регулярних піхотних військ ворога зайняли край села. Наш командир в цей час був на зоні евакуації приблизно за кілометр від нас. Деякі бійці 95 бригади, до яких ми були прикомандировані, вважаючи, що село втрачене, відійшли. Дізнавшись від них ситуацію, Махно прибіг до нас і під його керівництвом ми прийняли бій, підбили техніку і контратакували. Повністю "зачистити" село тоді не вдалося, щоб не потрапити у оточення, ми відійшли, а

вночі ворог втік сам. Під керівництвом Махна ми завжди перемагали, з мінімальними втратами які його кожен раз дуже засмучували [7].

Сергія Короля бійці всі поважали. Він завжди йшов попереду, казав "За мною", а не "Вперед" [5].

“22 жовтня 2022 року, командуючи особовим складом роти, яка несла службу у Куп'янському районі Харківської області, Сергій Володимирович поранив двох військовослужбовців рф і взяв їх у полон, вилучив зброю і із планшетів інформацію, щодо місць дислокації противника” [7].

24 лютого 2023 року, командуючи підрозділом на позиціях в районі населеного пункту Масюківка Куп'янського району Харківської області, не допустив їх захоплення переважаючими силами ворога, який діяв при підтримці артилерії та снайперів. Під час бою, який тривав майже шість годин, загинув капітан Король Сергій Володимирович.

Його любили і цінували не тільки бійці, але і члени їхніх родин. Віра Девятілова присвятила йому два вірша, які увійшли до збірки "Українська душа у ліричних віршах". Перший свій вірш про Махна " Очі воїна" вона написала ще за його життя [3 с. 23].

Руслан Кулька, колишній командир Сергія Короля сказав: "Махно - герой! Про це знаю я, мої діти і знатимуть мої онуки. Коли буду зовсім старий, то онуки перебиватимуть мене та самі розповідатимуть мені про Махна та про те, що Тернопіль фayne місто саме тому, що тут жив Сергій Король" [6].

За мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету, нагороджений:

- 12 травня 2015 року нагороджений відзнакою «Батальйон Збруч»;
- 27 травня 2015 року – нагрудним знаком «Учасник АТО»;
- 14 жовтня 2017 року – медаль «23 окремий батальйон «Хортиця»;
- 2022 рік – медаль» За хоробрість в бою [1. с2. 2];
- звання Героя України з удостоєнням ордена "Золота Зірка" (8 липня 2023 року, посмертно);
- почесний громадянин міста Тернополя (3 березня 2023 року, посмертно).

Похований 27 лютого 2023 року на алеї героїв Микулинецького кладовища міста Тернополя [1].

21 листопада 2023 на фасаді ТНБК ШЕЛ 9 імені Іванни Блажкевич відкрили пам'ятну дошку на честь Сергія Короля. А згодом і курень школи став носити його ім'я.

Для мене велика честь і відповідальність вчитися в школі, у якій колись навчався справжній патріот і Герой України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Витяг з послужного списку особової справи № 30264 капітана Короля Сергія Володимировича. Міністерство оборони України (військова частина А7170). Тернопіль, 2023.

2. Девятілова В. Українська душа у ліричних віршах. Харків:, «Федорко», 2023. 120 с.

3. Історія бійця 105-ї бригади з позивним «Яр»

HRL:https://www.youtube.com/watch?v=6j5ciccMOl0&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C

4. Історія командира роти Сергія Короля

HRL:https://www.youtube.com/watch?v=E5ell9nqBwI&ab_channel=%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%91

5. На Харківщині загинув легендарний командир 105 бригади Сергій Король на псевдо «Махно»

HRL:https://www.youtube.com/watch?v=pOzT7MQ9YCw&ab_channel=%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%91

БУЯР Софія, учениця 9 класу
Тернопільської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
№ 22 Тернопільської міської ради Тернопільської області

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ВІЙСЬКОВОГО ЛІКАРЯ АНДРІЯ
МІСЯЦЯ (1977–2022 рр.)

Важливий інтерес для історичної науки становить дослідження життєвого шляху науковців, політиків, лікарів, релігійних осіб, військових та інших видатних діячів. Серед них значної уваги заслуговує постать Андрія Місяця – лікаря та військовослужбовця Збройних Сил України, мешканця с. Крогулець Чортківського району Тернопільської області.

Народився Андрій Васильович Місяць 1 січня 1977 р. у с. Крогулець Васильковецької громади Чортківського району Тернопільської області в сім'ї Ганни Іванівни та Василя Степановича Місяця. Батьки працювали в місцевому колгоспі «30-річчя Радянської України»: мати на посаді бухгалтера, а тато – водієм [4, с. 5]. Значний вплив на формування світогляду й громадянської позиції Андрія мала мати Ганна. Саме вона завдяки цілеспрямованому та безперервному вихованню виплекала в синові всебічно розвинену особистість й високоосвіченого інтелектуала. Вплинули на світогляд хлопця також дідусь Іван Ількович та бабуся Стефанія Іванівна Рога. Вони виховували Андрія в душі любові до української мови, культури та традицій українського народу [6].

У с. Крогулець А. Місяць відвідував садочок та навчався в Крогулецькій восьмирічній школі. Ще змалечку він мав навички до малювання, але мрією Андрія було опанувати професію лікаря. Тому після закінчення 9 класу (1992 р.) юнак вступив у Чортківське медичне училище. Будучи здібним і кмітливим хлопцем, продовжив навчання й успішно закінчив Тернопільський національний медичний університет ім. Івана Горбачевського за спеціальністю «Лікувальна справа» та здобув кваліфікацію лікаря, а далі проходив інтернатуру зі спеціальності «Хірургія» (1996–2002 рр.).

Після завершення вищого навчального закладу А. Місяць короткий час працював сімейним лікарем у с. Коцюбинці, а потім – лікарем-психіатром в Копичинецькій виправній колонії. Однак після її закриття зайняв посаду лікаря-нарколога в Гусятинській районній лікарні [4].

Значне місце у житті А. Місяця займала громадська діяльність, зокрема активна участь в подіях Революції гідності. У 2014 р. під час третьої хвилі мобілізації А. Місяця призвали до військової служби. Залишаючи в с. Крогулець дружину Ліду та сина Антона, він сказав: *«Хто, як не я, це мій обов'язок насамперед перед моїм сином...»* [7]. За розподілом Андрій потрапив у медичну роту 128-ї окремої гірсько-штурмової Закарпатської бригади. Упродовж військової служби він рятував життя українським військовослужбовцям у найгарячіших точках Антитерористичної операції на сході України – Станиця Луганська, Щастя та Дебальцеве. Їхня команда з 14 медиків рятували поранених та творили *«дива»* на фронті [7]. Найважче на війні А. Місяцю було під час оточення та боїв за Дебальцеве (21 січня – 18 лютого 2015 рр.). Через наступ росіян та постійний мінометний і артилерійський обстріл бліндаж став операційною для поранених українських військовослужбовців [7]. Зі слів матері Ганни, Андрій говорив, що 18 лютого 2015 р. – день виходу з Дебальцевського котла – став для нього другим днем народження [5].

Після демобілізації А. Місяць пішов працювати до КНП «Гусятинська комунальна районна лікарня», а впродовж 2018–2021 рр. був її очільником [10]. Зі слів рідних, А. Місяць часто казав, що знайшов себе в професії військового лікаря. З вересня 2021 р. він пішов служити в ЗСУ й був направлений до м. Охтирка Сумської області. Там у званні капітана медичної служби працював начальником медичного пункту 91-го окремого Охтирського полку підтримки (91 ОПП, військова частина А 0563 – формування інженерних військ у складі Сухопутних військ України). Зі слів матері, Андрію місто Охтирка припало до душі через красиву природу, річки та велику кількість пам'яток.

24 лютого 2022 р., у день вторгнення російських військ на територію України А. Місяць перебував у військовій частині на Сумщині. Тому він

виконуючи присягу на вірність і захист народу України долучився до героїчної оборони м. Охтирки. Однак, 26 лютого о 13:55 російськими військами було здійснено авіаудар по території військового містечка 91 інженерного полку. Вакуумна бомба влучила в санітарну частину, де загинув А. Місяць та ще 70 солдатів і офіцерів ЗСУ [9, с. 104]. Андрій до останнього подиху рятував у госпіталі поранених військовослужбовців та віддав життя за Україну.

З м. Охтирки тіло загиблого героя вивезли машиною швагро Віктор Шастків та водій з м. Копичинці. Вночі з 8 на 9 березня траурний кортеж прибув у с. Крогулець, де вийшли небайдужі односельчани. Панахида за А. Місяцем відбулася 9 березня о 17 год, а 10 березня чин похорону о 12 год [2]. Попрощатися й віддати шану загиблому герою України прийшли родичі, односельчани, колеги-медики, військовослужбовці та мешканці навколишніх сіл. В Андрія залишилися мати Ганна, дружина Ліда, син Антон та сестра Руслана.

За життя А. Місяць отримав за заслуги перед Батьківщиною нагрудний знак «Дебальцеве-2015» та був відзначений орденом «За мужність» III ступеня (17 червня 2016 р.), а також медалями «Учасник АТО», «За жертвність і любов до України» (2016 р.), «Знання, серце, душу – людям» (медаль до Дня медичного працівника України). Посмертно був нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (5 травня 2022 р.) та отримав посмертно звання «Почесний громадянин міста-героя Охтирки» (10 квітня 2024 р.) та «Почесний громадянин Тернопільської області» (27 липня 2024 р.) [8, с.1].

Андрій Місяць віддав найдорожче – своє життя, щоб ми, українці, могли жити у вільній Україні. Вічна слава Герою!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 20 уродженцям Тернопільщини присвоєно звання «Почесний громадянин Тернопільської області» (посмертно). URL: <https://tor.gov.ua/list/?type=view&id=20055>.

2. Белякова І. «Ми досі не можемо повірити. Велика біда у нас...» – прощаються із загиблим військовим медиком Андрієм Місяцем. URL: <https://te.20minut.ua/Podii/mi-dosi-ne-mozhemo-poviriti-velika-bida-u-nas--proschayutsya-iz-zagibl-11534730.html>.

3. Данилюк О. Історія однієї криївки. Вихід із Дебальцевого очима фронтового лікаря. URL: <https://focus.ua/long/345898>.

4. Інтерв'ю з Русланою Федорович.

5. Інтерв'ю з Ганною Місяць.

6. Інтерв'ю з Ольгою Савкою (02. 12. 1940 р. н.).

7. Історія про тернополянина, який рятував бійців з вогню і з того світу. URL: <https://www.0352.ua/news/1736761/istoria-pro-ternopolanina-akij-ratuvav-bijciv-z-vognu-i-z-togo-svitu>.

8. Місяць Андрій Васильович. URL: <https://sumymemory.gov.ua/database/rosiisko-ukrainska-viina/31729->.

9. Подобна Є. Форпост Охтирка. Харків, 2023. 222 с.

10. У боях під Охтиркою загинув лікар з Тернопільщини Андрій Місяць. URL: <https://nova.te.ua/statti/u-boyah-pid-ohtyrkoyu-zagynuv-likar-z-ternopilshhyny-andrij-misyats/>.

**КОПАЧ Ангеліна, учениця 9 класу
Кременецького академічного ліцею імені У. Самчука
Кременецької міської ради Тернопільської області**

АРСЕН РІЧИНСЬКИЙ: НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Кременеччина – земля, де перетнулися долі багатьох визначних особистостей минулого і сучасності. Арсен Васильович Річинський (1892-1956) – людина, всебічно обдарована Богом, котра яскраво виявила себе як український

громадський, політичний і церковний діяч, лікар, композитор, фотограф, краєзнавець, основоположник української етнології релігії, святий сповідник віри. Ім'я його до проголошення незалежності України було вилучене з нашої історії, праця перекреслена, сьогодні ж повернулось із забуття, визнане і гідно вшановане вдячними нащадками.

У дослідженні простежено «кременецький слід» Арсена Річинського. Народився він у селі Тетильківці (10 км від міста Кременця) Кременецького повіту Волинської губернії (зараз Шумської ТГ Кременецького району). Багато працював над утвердженням УАПЦ, зокрема і на Кременеччині. Арсен Річинський був також одним із організаторів Почаївської маніфестації 1933 року, вимоги учасників якої стосувалися призначення на українських землях єпископів-українців та широкої українізації церкви.

Разом із тим, саме Кременецька земля стала місцем вшанування пам'яті та гідної прослави свого земляка. Його ім'я носить навчальний медичний заклад Кременця, у якому знаходиться поки єдиний в Україні музей лікаря і релігієзнавця, встановлені пам'ятні знаки Арсена Річинського (меморіальна таблиця на корпусі Кременецького медколеджу імені А. Річинського і пам'ятний знак також на його території). Традиційно відбуваються Річинські читання, що на сьогоднішній день отримали статус міжнародних. Над вивченням життя і діяльності Річинського плідно працюють науковці нашого міста. Літургійні музичні твори Річинського та колядки, що увійшли до багатьох музичних збірників, звучать у виконанні місцевих хорів.

У бібліографічній літературі міститься факт, що Річинський навчався в Кременецькій гімназії. У його музеї та в додатках до праці «Проблеми української релігійної свідомості», виданої у 2002 році видавництвом «Укрмедкнига» м. Тернопіль, навіть є фото, датоване квітнем 1906 року з відповідним підписом: «IV кл., м. Кременець». Однак, на нашу думку, ці дані помилкові. У Кременці 19-20 ст. відомо про існування двох гімназій: Вищої Волинської гімназії Тадеуша Чацького (1805-1819) і Української гімназії імені Івана Степенка (1918-1938). Жодна з них не функціонувала в часовому періоді,

зазначеному на фото. Тому питання про навчання Річинського в Кременецькій гімназії залишається відкритим і потребує більш докладного вивчення архівних документів. Можна припустити, що це був інший навчальний заклад, або ж є неточності у назві місця його розташування.

Народився Арсен Річинський в сім'ї дяка-псаломника, а пізніше священника Василя Федоровича Річинського і Віри Капітонівни Річинської. Початкову освіту здобував у сільській церковно-парафіяльній школі, в Клеванській духовній школі. Згодом вступив до Житомирської духовної семінарії. Проте священником не став – кілька місяців він учителював, а в 1911 році, невдоволений посадою вчителя церковно-парафіяльної школи села Сіднярки Луцького повіту, вступив на медичний факультет Варшавського університету, щоб здобути фах лікаря. У 1914 році у зв'язку з початком Першої світової війни перевівся до Київського Імператорського Університету Святого Володимира. Після першого курсу через матеріальну скруту в сім'ї працює вчителем у фельдшерській школі [3].

У 1915 А. Річинський виконує обов'язки дільничного лікаря в с. Хролино Ізяславського повіту Волинської губернії. З початком військових дій на Волині і евакуації державних закладів працює лікарем у селах Саратовської, Курської та Полтавської губерній. У 1917 році повертається до університету і 30 березня складає іспити. Проте диплом лікаря отримує лише через півтора року – 20 вересня 1918 року.

Із 1917 по 1920 роки виконує обов'язки лікаря Ізяславської повітової лікарні. Саме в Ізяславі Арсена Річинського застає початок визвольних змагань, до яких він прагне долучитися всією душою. У 1917 році обраний на голову Ізяславського повітового земства, згодом стає редактором новоствореного часопису «Нова дорога», одним із найактивніших діячів ізяславської «Просвіти». Організовує вчительський хор, з яким дебютує в ролі диригента. Докладається до створення на базі Острозької жіночої гімназії курсів «українізації», де викладає історію України.

До квітня 1922 року працює практикуючим лікарем у Тростянці. Згодом його було призначено дільничним, а пізніше, до квітня 1925 року, працює на посаді головного лікаря Володимир-Волинської лікарні [3].

Арсен Річинський займався активною громадською, політичною і культурною діяльністю. У Володимирі і Володимир-Волинському повіті він засновує «Просвіту» і в 1928-1929 роках виступає її очільником. Із 1929 року виступає членом «Українського Волинського об'єднання», Організації українських націоналістів.

У цей час чітко виявляється принциповість Арсена Річинського щодо потреби набуття Українською Церквою автокефалії. Він був одним із натхненників і організаторів Українського церковного з'їзду 1927 року в Луцьку.

Тоді ж Арсена Річинського було обрано на голову «Православно-Церковного Українського Виконавчого Комітету у Речі Посполитій Польській». З'їзд поставив ряд вимог щодо українізації Православної церкви на українських землях. Зокрема вимагалось запровадження української богослужбової і ділової мови, відновлення українських церковних звичаїв та обрядів, скасованих ще російською владою, призначення на українських землях єпископів-українців, реорганізація духовних консисторій та повітових протоієратів, що були осередками зросійщення [2].

Арсен Васильович був активним діячем Пласту у міжвоєнний період у Львові і фундатором Пласту на Волині. Особисто заклав і очолював Пласт у Володимирі на Волині з 1922 по 1939 роки. Він автор багатьох наукових праць, статей і відомий своєю пластовою книгою, що видана у Львові в 1930 році, – «До щастя, слави і свободи».

Переслідувався і тричі піддавався арешту з боку польської влади: 1925, 1935 і 1939 року. У 1940 році заарештований вже радянською владою – органами НКВС. Головним звинуваченням послужила книга «Проблеми української релігійної свідомості», яка, на їх думку, була антирадянською.

А. Річинський був засуджений на 10 років таборів. Після відбуття десятирічного терміну, у 1949, його відправляють у безстрокове заслання в

Кизил-Ординську область Казахської РСР без права повернення в Україну. Там він працює судмедекспертом.

13 квітня 1956 року Арсен Річинський передчасно помер унаслідок мозкового крововиливу. Поховали його на цвинтарі станції Джусали Кизил-Ординської області Казахської РСР. Через два дні після смерті надійшов дозвіл повернутися в Україну. Як парадокс, на могилі вченого-богослова навіть не було поставлено хреста.

Лише після проголошення незалежності України до нас почало повертатися славне ім'я Арсена Річинського. У 2006 році останки нашого земляка було перепоховано у Тернополі на Микулинецькому кладовищі.

У 1999 році Кременецькому медичному училищу (нині коледж) за ініціативи директора закладу, кандидата медичних наук Петра Євстахійовича Мазура було присвоєно ім'я А. Річинського.

У 2009 році Українська автокефальна православна церква проголосила видатного лікаря, громадського і політичного діяча, богослова Арсена Річинського святим сповідником віри і зарахувала його до лику місцевошанованих святих

Написано ікону святого лікаря Арсена, оригінал якої знаходиться в церкві Різдва Христового м. Тернопіль.

«Кожна людина – і кожна нація – одержавши свій талант, мусить сповнити якусь вищу мету на землі, внести свою краплину щастя у світ, піднести нашу духовну вартість і наше пізнання Вічного. У цьому глибокий зміст загальнолюдської культури», – говорив Арсен Річинський рядками своєї книги «Проблеми української релігійної свідомості». Отримавши свій дар від Бога, він скористався ним у повноті, виявивши себе як лікар, філософ-релігієзнавець, культуролог, мистецтвознавець, церковний композитор та фольклорист, сміливий і невтомний борець за національну ідею і Українську церкву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арсен Річинський – видатний український громадський діяч і науковець-релігієзнавець: науковий збірник. Спецвипуск «Українського релігієзнавства». За ред. А.Колодного, А. Гудими і П. Мазура. Вип. 41. Київ – Кременець, 2006. с. 100.
2. Арсен Річинський – ідеолог Українського Православ'я: науковий збірник. Київ – Тернопіль, 1998. с. 3-8.
3. Гудима, А. Харизма Арсена Річинського. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. с. 129-130.

**КОПКО Вікторія, учениця 11 класу
Ліцею с. Гадинківці Копичинецької міської
ради Чортківського району Тернопільської області**

РОЛЬ СТЕПАНА САПЕЛЯКА У ДІЯЛЬНОСТІ «РОСОХАЦЬКОЇ ГРУПИ»

Степан Євстахійович Сапеляк – відомий український поет, літературознавець, правозахисник, активний учасник «росохацької групи». Вихований у національно-релігійних традиціях, Степан Євстахійович із тривогою сприймав тотальний наступ радянської влади та її каральних органів на свободу в Україні [1, с. 6]. Свої відчуття й глибокі переживання він згодом описав у книзі спогадів: «Щоденний шабаш учорашніх цінностей навколо моторошної уяви і диявольського свиськоту, в атмосфері страху і непевності наступив апокаліптичним видом 1972-го року в Україні, ударений сірим світанковим струмом наступу Антихриста чи Батия. Хвиля арештів, що прокотилася безоглядним світанком, піднімалась і зазірала в кожне віконце, яке випромінювало світлі протуберанці живої віри та інтелігентности, де

проблискувала мудрість і почуття найвищого духа – супроти “красної мітли” режиму» [2, с. 32].

Органічне неприйняття брутально нав'язуваних українському народові насильства, обману спонукали С. Сапеляка до зовнішнього спротиву. Тож вступ до створеної в його рідному селі Росохач на Чортківщині в листопаді 1972 р. підпільної патріотичної організації («росохацька група»), яка складалася з дев'яти осіб, очолюваної Володимиром Мармусом, був цілком закономірним. 20 січня 1973 р. у батьківській хаті в урочистій обстановці Степан Євстахійович склав перед іншими членами організації присягу на вірність Україні та зобов'язався вважати боротьбу за її незалежність найвищим своїм обов'язком [1, с. 7]. Того ж дня Сапеляк був залучений до запланованої учасниками «росохацької групи» акції, яка, на думку її лідера В. Мармуса, мала «людям додати духу, щоб бачили, що не все пропало». Учасники підпільної організації планували до річниці проголошення незалежності УНР та Акта злуки, вивісити у Чорткові українські національні прапори й поширити агітаційні листівки [6].

Згідно з розподіленими дорученнями Степан Сапеляк отримав завдання відвезти 21 січня 1973 року до Чорткова синьо-жовті знамена.

Подальші події розгортались стрімко. Уночі проти 22 січня 1973 р., на знак пошанування 55-ї річниці проголошення Української Народної Республіки та 54-ої річниці Акта злуки ЗУНР з УНР, група вивісила над установами в м. Чортків 4 національні прапори та 19 написаних від руки листівок, одним із авторів яких, за версією історика Г. Касьянова, був С. Сапеляк [3, с. 142]. Листівки мали виразно протестний характер і закінчувались гаслами: «Свободу українським патріотам!» (йшлося про репресії 1972–1973 рр. проти інтелігенції, зокрема, проти

І. Світличного, Є. Сверстюка, З. Франко, В. Стуса, В. Чорновола, М. Осадчого); «Ганьба політиці русифікації!», «Хай живе зростаючий український патріотизм!», «Свобода слова, друку, мітингів!». Ця подія стала поштовхом до активізації національно-визвольних настроїв у Галичині. Інформація про неї

набула розголосу не тільки в Україні, але й за кордоном, що налякало владу, рішуче активізувало дії кадебістських структур [1, с. 7].

Оперативний пошук закінчився 19 лютого 1973 р. арештом С. Сапеляка. Йому інкримінували «поширення наклепницьких вигадок, що порочать радянський державний і суспільний лад», прослуховування закордонних радіостанцій, зберігання рукописної книжки В. Мармуса з повстанськими піснями та написання вірша «антирадянського змісту». Інших учасників «росохацької групи» заарештували протягом 24 лютого – 11 квітня 1973 р. [1, с. 7; 6].

24 вересня 1973 р. відбулося закрите засідання Тернопільського обласного суду щодо розгляду справи С. Сапеляка, який виніс арештованому вирок 5 років позбавлення волі й 3 роки заслання за двома статтями КК УРСР: с. 62. Ч. 1 («Антирадянська агітація і пропаганда») та ст. 64 («Організаційна діяльність та участь в антирадянській організації»). Покарання С. Сапеляк відбував у таборі суворого режиму ВС-389/36 у селі Кучино Пермської області. Брав активну участь у голодівках та протестах в'язнів, у передачі інформації у «велику зону», за що неодноразово був покараний карцером [1, с. 7–8].

Водночас, роль Степана Сапеляка у діяльності «росохацької групи» викликала певні дискусії. Так, у момент здійснення акції Сапеляк, який мав привезти прапори, запізнився, чим поставив саму акцію під загрозу зриву. Окрім того, як зазначив у своїй статті тернопільський дослідник Я. Секо, саме поведінка С. Сапеляка призвела до вистеження групи КДБ. У розмовах із львівськими студентами, він проговорився щодо подробиць акції. Інформація дійшла до слідчих, які довели справу до зізнання [6].

Загалом, у поведінці С. Сапеляка було багато дивного. Він вступив у організацію в момент, коли знаходився під наглядом державних органів. У жовтні 1972 р. його виключено з комсомолу, у грудні – з інституту. Звертає увагу наполегливість, з якою він домагався членства: «Сапеляк ходить за мнов, каже: «Я відчуваю, що ти щось починаєш готувати, щось ти хочеш зробити, а мені не

кажеш», – пояснював В. Мармус. Сапеляк також не був щирим зі своїми побратимами [6].

За слушним зауваженням дослідника Я. Секо, у випадку зі Сапеляком має місце феномен свідомої міфологізації [6]. Про це публічно писав у відкритому листі до С. Сапеляка В. Овсієнко [4]. Цікавим є свідчення самого Сапеляка про участь у «росохацькій групі». У своїх спогадах він присвятив цій темі один абзац: «Доля обирає моє призначення, і я демонструю шлях «з метою підриву», шлях голосу та волі. Символічно, що 22 січня 1973 року я разом з іншими побратимами у день четвертого Універсалу злуки і проголошення Соборності України вивішував чотири національних жовто-блакитних прапори і 19 листівок із закликами свободи політв'язням, мітингам і маніфест супроти тотальної русифікації України. Арешт був неминучий» [2, с. 45]. Дуже влучним, на нашу думку, є твердження з цього приводу історика Я. Секо: «Питань до тексту можна поставити чимало, але чому «арешт неминучий»? [6].

Разом з тим, не чинник С. Сапеляка був причиною ліквідації «росохацької групи». Корінь проблеми полягав у відсутності чіткої стратегії боротьби та подальшого розвитку підпільної організації. Щодо ролі самого Степана Євстахійовича у діяльності Чортківської групи, то попри всю суперечливість і міфологізацію його постаті, об'єктивним є той факт, що він особисто брав участь у найвідомішій акції «росохацької групи», яка відбулася у ніч проти 22 січня 1973 р. у Чорткові й саме тому по праву може вважатися її активним учасником. С. Сапеляк, як і інші учасники групи, навіть усвідомлюючи, що вони не зможуть надати національному рухові загальноукраїнського масштабу, не відмовилися від своєї акції, що свідчить про їхню справжню віру, щирість переконань та непоказний патріотизм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Степан Євстахійович Сапеляк – поет, літературознавець, громадський діяч (1952–2012): біобібліогр. покажч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; Терноп. обл. універс. наук. б-ка; вступ. ст. Г. Б. Райбедюк;

уклад.: Т. В. Добко, М. В. Пайонк; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова), В. І. Вітенко, Т. В. Добко, С. С. Кіраль. Київ: ТОВ «Світ Успіху», 2022. 148 с.

2. Сапеляк С. Хроніки дисидентські від головосіку. Невольничча мемуаристика. Київ: Смолоскип, 2003. 264 с.

3. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. Київ, 1995. 224 с.

4. Відкритий лист дисидента Овсієнка дисиденту (і фантазеру) Сапеляку. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/08/29/53451/> (дата звернення: 14.10.2024).

5. Гель І. Виклик системі: український визвольний рух другої половини XX століття. Львів: Часопис, 2013. 392 с.

6. Секо Я. “Чортківська група” в контексті підпільних організацій 1970-х рр. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ues_2014_14_42.pdf (дата звернення: 14.10.2024).

**ЛИКАВСЬКА Дарина, учениця 8 класу
Комунального закладу "Мшанецька загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів Білецької сільської ради
Тернопільського району Тернопільської області"**

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ЯРОСЛАВИ МУЗИКИ

Без знання минулого не може бути майбутнього. Ця істина відноситься як до кожної людини на сімейному, родинному рівні, так і до народу взагалі.

Визначну роль у духовному розвитку України вчені відводять українській еліті. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження життя Ярослави Музики – як культурного діяча нашого краю.

Музика Ярослава Львівна - живописець, графік та майстер декоративно-прикладного мистецтва. Племянниця співачки Соломії Крушельницької, автор спогадів про неї [1, с. 183].

Народилася художниця 10 січня 1894 р. у мальовничому містечку Залізці Зборівського району на Тернопільщині в родині адвоката Лева Стефановича та Теодори з давнього священничого роду Савчинських.

На неї, як і на будь-яку людину, чи не найбільше вплинули рідна сім'я та природа Залозеччини. Те, що з малих років закарбувалося в серці, залишилося на все життя.

Доповнивши згодом початкову підготовку ґрунтовною академічною освітою у Вільній академії мистецтв, що у Львові, а згодом у Вільній академії у Парижі, Ярослава Музика розпочинає творчу працю: влаштовувала численні виставки, видавала журнал «Мистецтво» [2, с.3].

Як і більшість її колег за фахом та переконаннями Ярослава Музика бачила себе активним учасником національних змагань: спочатку проти Австро-Угорського панування на наших землях, надалі — в боротьбі проти гітлеризму, сталінізму, за що поплатилась здоров'ям та життям. Їй судилася нелегка доля: пережила події Першої та Другої світових воєн. Вона пройшла через переслідування і репресії, за зв'язки з ОУН відбула 7 років ГУЛАГУ, проте не скорилася радянській владі.

Повернувшись до Львова, Ярослава Музика потрапляє у центр мистецького життя. До неї приходять слава та визнання. Ярослава Львівна стає членом Асоціації незалежних українських митців, яка до 1939 року влаштовувала численні художні виставки, видавала журнал «Мистецтво».

Із заслання вона привезла велику колекцію творів: 130 пейзажів Сибіру та малюнків цікавих різнобарвних квітів; 12 мініатюр на слюді, 20 портретів жінок, які разом з нею відбували заслання.

Минуло ще п'ять років після того, як Ярослава Музика звернулася до суду, і її статус злочинця, позбавленого громадянських прав, було скасовано

(реабілітація відбулася лише в 1994 році, коли Україна стала незалежною, до сотої річниці від дня народження художниці).

У 1960-х роках Ярослава Музика стала взірцем для “шістдесятників”, у той період до її кола увійшов Ігор Калинець. Останній поетичний томик, який він написав до ув’язнення, «Спогад про світ», був проілюстрований графічним циклом художниці під назвою «Символи Сковороди». Таку назву Калинець дав циклу віршів, що увійшли до його тома, опублікованого (як самвидав) поза офіційним обігом.

У період “хрущовської відлиги” 1960-х у помешканні-майстерні Я. Музики часто збиралися друзі-однодумці – художники М. Федюк, О. Кравченко, Г. Смольський, О. Шатківський, мистецтвознавці В. Свенціцька та Й. Гронський, історик І. Крип’якевич і літературознавець С. Щурат – велися розмови про долю українського малярства, про школу бойчукістів, про сучасне незаангажоване мистецтво.

Улітку 1972-го року Ігоря Калинця заарештували за розповсюдження своїх творів через самвидав. Знову на допит у приміщення КДБ увійшла 78-річна Ярослава Музика. Через рік вона померла.

Ярослава Музика працювала у різних видах і жанрах образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва: малярство (іконографія, портрет, пейзаж, натюрморт), мозаїка, живопис на склі, станкова й ілюстративна графіка (лінорити, офорти), екслібриси, емаль, батик, тиснення на шкірі, інкрустація, килимарство, аплікації. У її творчому доробку понад 2000 робіт.

Музика Ярослава зробила значний внесок у мистецьку скарбницю українського народу. Усю свою художню спадщину вона заповіла Львівській картинній галереї, де тепер зберігається понад 1130 її творів, а також архів, багатюща колекція народного мистецтва, зібрана з любов’ю і смаком упродовж усього життя.

Ярослава Музика похована серед відомих діячів України в м. Львові на Личаківському цвинтарі в родинній гробниці Савчинських. Пам’ять про визначну художницю увіковічнена не лише у рідному селі, але й в Україні у

назвах вулиць, барильєфом на могилі, бронзовими табличками на фасадах будинків, де вона проживала. Також у Тернополі засновано обласну мистецьку премію імені Ярослави Музики. Таким чином, в пам'яті українського народу наша землячка житиме вічно.

Її палка любов'ю до рідного народу – стала прикладом для наступних поколінь. Саме витримки, працьовитості, наполегливості потрібно і нам. Я.Музика займає почесне місце серед діячів культури ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Медведик П. Літературно-мистецька та наукова Збіривщина. Вип. 1. Тернопіль: Джура, 1998. 183 с.
2. Попович Ж. Терниста доля Ярослави Музики: з нагоди 120-ої річниці від дня народження художниці Ярослави Музики в обласному краєзнавчому музеї відкрито виставку її робіт / *Номер один*. 2014. 15 січ. С. 3.

**ПАЛАШОВСЬКА Каріна, учениця 9 класу
Комунального закладу "Мшанецька загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів Білецької сільської ради
Тернопільського району Тернопільської області"**

ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ОСТАПА ХОМІЦЬКОГО

Визначну роль в культурному розвитку України вчені відводять українській еліті. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження життя та багатогранної діяльності Остапа Васильовича Хоміцького – культурного діяча на Тернопільщині. Упродовж усього свого життя проносить поет-громадянин у своєму серці любов до України та її героїчної історії, яку

творють його мужні, незламні земляки. Життєвий і творчий шлях ученого є гідним прикладом для наслідування.

Остап Васильович Хоміцький, син і співець улюбленої ним Малої Батьківщини, Золотого Поділля, українсько-німецький учений-літературознавець, лексикограф, філолог, етнограф, журналіст, поет.

Життєва позиція поета формувалася у рідній хаті (містечко Залізці на Тернопільщині), в національно свідомій українській родині, де панувала атмосфера релігійності та культ Тараса Шевченка.

Навчання в гімназії «Рідна школа» в Тернополі, військова служба та участь у Другій світовій війні, студії у Львівському університеті, викладацька діяльність – такі основні віхи життєвого шляху Остапа Хоміцького [1, с.91].

Літературною творчістю почав займатись, будучи ще гімназистом. Поштовхом до писання віршів послужили криваві події 1930-х років, нечуваний геноцид, коли Україна була перетворена на велике кладовище. Юнацькі твори патріотичного спрямування – різкий протест проти кривавого насильства червоних окупантів на Наддніпрянщині та польських – у Галичині. Цим ідеям залишився вірним на ціле життя.

Упродовж свого трудового шляху, в тому числі 48-ми років у Львівській академії ветеринарної медицини, як центральне завдання Остап Хоміцький незмінно ставив перед собою патріотичне виховання молоді. Розповіді про письменників, громадських діячів України, Галичини зокрема, організація туристичних екскурсій під девізом «Пізнай свій рідний край», чисельні читацькі конференції з нагоди ювілеїв Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, вечори дозвілля студентів, КВН; діяльність голови Ради студентського клубу інституту в 1960-70-х роках – все це давало йому можливість частих контактів зі студентами і прищеплення їм любові до рідного народу, його солов'їної мови, до України, не давало заснути почуттям етнічної окремішності від окупантів.

Вагомою є праця професора Остапа Хоміцького як лексикографа: опублікував (перший в Україні) білінгвальний «Німецько-український

зооветеринарний словник»; знаходиться в наборі фундаментальний поліглотичний «Німецько-російсько-український з грецько-латинською етимологією зооветеринарний тлумачний словник» (понад 5400 сторінок машинопису, біля 79 тисяч термінів) – своєрідний енциклопедичний довідник, який не має аналогів у зазначеній ділянці наук (знову ж таки перший в Україні); зараз закінчив складання «Українсько-латинського зоо-біо-ветеринарного термінологічного довідника» (близько 15 тисяч термінів), завершив підготовку до друку «Фотолітопису ЛНФВМ» [5, с.64].

Після проголошення незалежності України саме з ініціативи Остапа Васильовича була розпочата робота над концепцією національного виховання студентів. Як вірний син України, він переживає насамперед про те, яким буде молоде покоління – наше майбутнє. Тому з-під його пера виходять патріотичні вірші.

Від 1993 року суспільно-політична лірика О.Хоміцького друкується в місячнику Товариства українців-соборників (Австралія) «Громада», який він одержував і регулярно передавав ректорові для використання у виховній роботі. Книги його поезій «Шляхами Долі», «На орбіті Богдана Хмельницького», «Осінні грона», «Сонячне надвечір'я» та ін., які читає студентська молодь, вщерть наповнені патріотичним змістом, надійно служать національній ідеї [8, с.6].

Логічним продовженням цього виду його виховної роботи є вірш «Октолог. Вірую української дитини», написаний 24 червня 1998 року. Він учить юнацтво азів національних знань: Україна – наша Батьківщина, державний герб - золотий Тризуб, народ - борець за волю України, любов до Бога й України та ін. - ось основні засади «Октолога». Потреба такого вірша очевидна, бо в морально-етичному розвитку людини дитячій психології належать особливе місце. Навчити дітей «Октолога» - справа честі батьків і педагогів.

Своєю великою працею, культурою, успіхами на ниві культури, палкою любов'ю до рідного народу Остап Хоміцький став прикладом для наступних поколінь. Саме витримки, працьовитості, наполегливості потрібно і нам.

Постать професора Остапа Васильовича Хоміцького займає почесне місце в сузір'ї світових творців другої половини XX – початку XXI століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хоміцький О. На хвилях надій та сподівань. Львів: Логос, 2005. 96 с.
2. Хоміцький О. Барвисті метелики: поезії. Львів: Логос, 2005. 67 с.
3. Хоміцький О. Крізь роки і десятиріччя. Львів: Логос, 2004. (проза).

**ПРИЛП Олександра, учениця 11 класу
Зборівського ліцею ім. Романа Завадовича
Зборівської міської ради Тернопільського району
Тернопільської області**

ВОЄННА ТЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ РОМАНА КУПЧИНСЬКОГО

Пісня для українського народу впродовж віків була і залишається потужним інструментом боротьби за свободу і незалежність. Це дуже добре усвідомлювали загарбники України і всілякими методами намагалися знищити українську культуру, в тому числі й пісню. Яскравим прикладом розправи над українською піснею та її творцями у XX ст. стало намагання советського режиму стерти з пам'яті поколінь пісні Українських Січових Стрільців. Проте, не зважаючи на заборони та репресії, стрілецька пісня вистояла і передалася нам як символ нескореності духу українців у прагненні до волі й державності.

До когорти геніїв української культури належить Роман Купчинський – поет, прозаїк, композитор, журналіст, громадський діяч, автор найпопулярніших стрілецьких пісень.

Ранні роботи Р. Купчинського відзначаються впливом української національної музичної традиції, що стало основою його стилю.

Зокрема, він створював маршову музику та пісні, які стали популярними серед військових формувань того часу. Твори Р. Купчинського виконувалися під час військових маршів і в ряді інших офіційних заходів. Пісні Купчинського, написані для січових стрільців, були частиною культурного життя, мали важливе значення для формування національної ідентичності та пропаганди ідеї незалежності. Вони часто виконувалися на патріотичних заходах.

Роману Купчинському, разом з іншими уродженцями Тернопільщини — братами Богданом і Левком Лепкими, Степаном Чарнецьким, Михайлом Гайворонським, судилося стати співцем січової слави. Вони працювали у гурті під назвою «Пресова квартира УСС», в Статуті якого було чітко визначено мету: «...піднести українську свідомість і честь». Шлях до цього забезпечували відділи: історичної хроніки, прикладного мистецтва, видавництва, музики, співу, які мали «представити докази чинної участі українського народу у війні перед судом історії». Поставлене, зокрема перед відділом музики і співу, конкретне завдання — творити нові пісні та нові мелодії — було успішно зреалізовано.

Музична діяльність Романа Купчинського охоплює різноманітні жанри, включаючи симфонічну музику, камерну музику та вокальні твори, які зібрані в окремі збірки: «Пісні для січових стрільців», «Марші для січових стрільців» та «Пісні і марші». Ці твори були популярними на різних культурних і патріотичних заходах і допомагали популяризувати українську музику.

Збірки Р. Купчинського часто друкувалися в спеціальних брошурах та збірниках, які розподілялися серед стрільців і підтримували бойовий дух. Вони стали важливою частиною музичної спадщини і зберігають пам'ять про ті часи.

За формою музичні твори «Човен хитається серед води», «Їхав стрілець на війноньку», «Засумуй, трембіто» проходили у часи СРСР як «народні» пісні, і були популярними. Пісні виконували як оперні співаки, так і хорові радянські колективи. Оскільки автор згаданих пісень був за радянського часу викреслений як історичний діяч, бо воював в УСС і УГА, жив в еміграції, то його пісні звучали в Україні без зазначення авторства. Вже пізніше ці пісня фольклоризувалися в такому варіанті, який нам більше відомий.

Незважаючи на те, що в радянський період усі стрілецькі пісні, написані у період визвольних змагань, були заборонені, то відповідно забороненими були й імена їхніх авторів. Пісні продовжували звучати завдяки тому, що збереглися в пам'яті і продовжували своє звучання не просто десь там за столом тихенько на кухні в родині, а вони звучали зі сцени концертних залів у виконанні видатних співаків.

Кожна пісня, кожен вірш не тільки Романа Купчинського, а й усіх поетів цієї доби були пов'язані з конкретною подією, з конкретною персоною. Пізніше вони вже узагальнено передавали цей настрій, а от історія є до кожної пісні.

Найкраще і найдорожче Роман Купчинський написав з болю та горя, у час війни. Митець створив слова і мелодії до 80 пісень, з них 20 – стрілецьких: патріотичних, ліричних, жартівливих, маршових. «Боже великий, Творче всесвіту» (стрілецька і пластова молитва), «Готуй мені зброю», «За твої, дівчино, личенька пишні», «Зажурились галичанки тай на тую зміну» («Хто ж нас поцілує в уста малинові»), «Маршують вже повстанці», «Накрила нічка», «Не сміє бути в нас страху», «Зажурились стрільці січовії», «Підганяйте, хлопці, коней», «Стрільцем бим бути рад», «Чи знаєш ти», «Човен хитається серед води» («Чом в тебе, дівчино, уста солоденькі»), «Як стрільці йшли з України».

Багато пісень Роман Купчинський створив на Тернопільщині: «Ой там при долині» (1915), «Заквітчали дівчатонька» (гора Лисоня біля Бережан — с. Вільховець), «Гей там, у Вільхівці» (спільно з Л. Лепким, написана після бою під с. Потутори), «Як з Бережан до кадри» (написана під час переїзду УСС з Бережан до Коша), «Ой шумить, шумить» (с. Тудинка над Стрипою; усі — 1916), «Вдаряй мечем» (1917), «Пиймо, друзі» (1918), «Ірчик» (М. Ірчанові), «Бодріться» (обидві — 1920), «Ми по таборах і тюрмах» (1921), «Лети, моя думо» (1922) та ін., пісенних текстів «Ой впав стрілець» (1916, с. Тудинка, музика М. Гайворонського), «Ой зацвіла черемха» (1917, музика А. Баландюка) та ін.

Роман Купчинський відзначався неповторним поетичним даром. «Щире чуття і гарний вислів надають його творам великої принади. Він ніколи не силується словом, як другі, не наслідує чужих форм, не гонить за верхніми

ефектами, пише, що серце диктує. Це поет, від якого можна сподіватися дуже багато», — писав про нього Богдан Лепкий.

Дослідження публікацій Романа Купчинського допомогли розвинути українське музикознавство, розширивши розуміння традиційної музики та її сучасних інтерпретацій. Творча спадщина митця продовжує впливати на сучасних композиторів та музикантів, а його твори часто виконують у концертних залах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зозуляк Є. Його пісні народ співає: 100 років від дня народження Р.Купчинського. *Вільне життя*. 1994. 23 вересня.
2. Купчинський Р. Зажурились галичанки; Сльота: *Вірші Атом серця: Українська поезія першої половини ХХ ст.* Київ, 1992. с. 258–259.
3. Купчинський Р. І зі співом умирали: Вірші про січових стрільців *Україна*. 1990. № 6. с. 8–9.
4. Купчинський Р. Літературні зустрічі: Київські письменники у Львові. *Дзвін*. 1991. № 10. с. 133–136.
5. Купчинський Р. Молитва; Як з Бережан до Кадри; Заквітчали дівчатонька; Стрілецька пісня; Засумуй трембіто: Вірші *Тернопільщина літературна*. Дод. 2. с. 80.
6. Купчинський Р. На подільських ланах; На свіжому побоевищі; Стрілецька пісня; Зима; Спека; Сльота; І там, і тут...; Вітер: Вірші *Жовтень*. 1989. № 5. с. 12.
7. Купчинський Роман Григорович (24.09.1894-10.11.1976) — поет-лірик і композитор, автор пісень, прозаїк, критик. *Медведик П. Літературно-мистецька та наукова Збіривщина*. Тернопіль, 1998. с. 152–154.
8. Петренко М. Співець стрілецької слави: (Р. Купчинський). *Літ. Україна*. 1994. 1 грудня.
9. Петренко М. Як з Бережан до Кадри...: (Про Р. Купчинського). *Свобода*. 1994. 18 жовтня.

10. Погребенник Ф. «Човен хитається серед води»: До 100-річчя від дня народження Р. Купчинського. *Свобода*. 1994. 24 вересня.
11. Подуфалий В. Співець стрілецької слави. *Свобода*. 1994. 24 вересня.
12. Савак Б. На крилах пісні ввійшов у вічність: Святкув. 100-річчя Р. Купчинського в Розгадові. *Свобода*. 1994. 27 вересня.
13. Салига Т. "Гей, Січ іде! Красен мак цвіте": (Поезія січових стрільців. Серед поетів — Р. Купчинський). *Дзвін*. 1990. № 6. с. 132–139.
14. Салига Т. Курилася доріженька: (Про Р. Купчинського та українську стрілецьку поезію). *Україна*. 1990. № 6. с. 6–8.
15. Салига Т. Поет із коша стрілецького: (Роман Купчинський). *Літ. панорама*. Київ, 1990. Вип. 5. с. 194–204.
16. Семків Р. Патріотична ідея у творах Р. Купчинського. *Тернопілля'95.: Регіон. річник*. Тернопіль, 1995. с. 409–411.
17. Стахів Є. Крізь воєнну хурделицю: (Про Р. Купчинського «Курилася доріженька»). *Відродження*. 1991. 5 березня.
18. Стрипа — ріка стрілецької слави. *Городинський Л., Зінчишин І. Мандрівка по Теребовлі і Теребовлянщині*. Львів, 1998. с. 265–266.

СЕНЬКІВСЬКА Софія учениця 7 класу,
Зборівського ліцею ім. Романа Завадовича
Зборівської міської ради Тернопільського району
Тернопільської області

СТОРІНКАМИ МОГО РОДОВОДУ: МИХАЙЛО
ОЛЕКСАНДРОВИЧ ДАЦКІВ

Важливу роль у формуванні світогляду особистості відіграє її оточення, а особливо її предки. Кожен з нас повинен досліджувати, вивчати і знати свій

родовід. Адже знання про власне походження є частиною історії рідного краю та України загалом.

Досліджуючи своє родинне дерево за материнською лінією, я дізналася, що походжу з роду славних, непересічних, людей. Особливу увагу хочу приділити дядькові мого прадіда Михайлу Дацківу – військовику та театральному діячеві Галичини.

Михайло Олександрович Дацків народився 21 листопада 1893 року в селі Городниця Скалатського повіту Тернопільського воєводства в багатодітній селянській родині. Хлопчик ріс розумним і допитливим, тому батько доклав усіх зусиль, щоб дати синові гідну освіту. Після закінчення початкової школи Михайло продовжив навчатися в Тернопільській українській гімназії, а згодом – на правничому факультеті Львівського університету.

З початком Першої світової війни Михайло служив в австрійській армії у чині поручника. Від листопада 1918 року — в Українській Галицькій армії: в ранзі поручника у складі Тернопільської окружної військової команди, був командантом куреня Окремого загону ім. Гонти, 10-ї Янівської (Яворівської) бригади (січень — грудень 1919) на польському, більшовицькому і денікінському фронтах [3]. Брав участь у Чортківській офензиві 1919 року.

На початку 1920 року Михайло Дацків вступив в ряди Червоної Армії, а після демобілізації поповнює театральний колектив «Кийдрамте», який очолював Лесь Курбас. Пізніше став адміністратором театру «Березіль». На цій посаді він приділив багато часу, вмінь та енергії для покращення матеріального становище театру. Про Михайла Олександровича Лесь Курбас згадує в 1926 р. у режисерському щоденнику.

У 1922 р. за розпорядженням глави уряду ЗУНР в екзилі Є. Петрушевича Михайло Дацків був уведений до складу офіційної делегації ЗУНР, що прибула в Харків і вела переговори з урядом УСРР [1, с.384].

У Харкові він працював директором обласної філармонії, а також брав участь у роботі Всеукраїнської спілки письменників, перекладав книгу чеського письменника Я. Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка».

Заарешували Михайла Дацківа 9 листопада 1933 року за звинуваченням «учасник контрреволюційної організації УВО, входив до терористичної трійки, яка готувала терористичний акт проти партійного керівництва України». У результаті його засудили до десяти років позбавлення волі у селищі Чиб'ю (сьогодні Ухта). Згідно з постановою «трійки» при УНКВС по Архангельській області був розстріляний 10 лютого 1938 р.

На запит дружини Єфросинії у 1957 році органи КДБ повідомили, що Михайло Олександрович Дацків помер 19 березня 1939 року від менінгіту.

27 квітня 1956 року справу закрили за недоведеністю складу злочину. Михайло Дацків реабілітований посмертно 28 листопада 1958 р. [1, с.385].

Доля Михайла Олександровича Дацківа є трагічним свідченням історичного державотворення українців. Такі люди є в родоводі багатьох із нас і саме тому ми повинні досліджувати минуле власних родин, щоб продовжувати їхню справу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науменко К. Є., Дацків Михайло Олександрович. *Енциклопедія Сучасної України*. / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-23693>
2. Реабілітовані історією. Тернопільська область. Книга шоста / Упор. О. Г. Бажан, П. З. Гуцал, Г. М. Маєвська. Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2020. – 672 с.

СИЧ Яна, учениця 8 класу
Комунального закладу "Мшанецька загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів Білецької сільської ради
Тернопільського району Тернопільської області"

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА: ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Серед геніїв української та світової музичної культури поважне місце належить Соломії Крушельницькій – примадонні найпрестижніших оперних театрів світу кінця ХІХ - початку ХХ ст. Незабутній оксамитовий голос, діапазон майже у три октави, високі професійні якості музиканта, яскрава сценічна зовнішність – все це зробило Соломію Амвросіївну Крушельницьку (1872 – 1952) унікальним явищем оперної культури межі ХІХ–ХХ століть.

Її неординарний талант поцінували слухачі Італії й Німеччини, Польщі Росії, Франції й Америки. На одній сцені з нею співали такі оперні зірки, як Енріко Карузо, Маттіа Баттістіні, Тіто Руффа. Знамениті диригенти Артуро Тосканіні, Клеофонте Кампаніні, Леопольдо Муньоне наперебій кликали її до співпраці. Завдяки Соломії Крушельницькій «Баттерфляй» Джакомо Пуччині сьогодні ставиться на оперних сценах світу. Виконання головних партій співачкою стало доленосним і для багатьох інших творів світової класики. Її дебютні виступи в «Саломеї» Ріхарда Штрауса, «Лорелеї» і «Валлі» Альфредо Каталані

Народилася Соломія Амвросіївна Крушельницька 23 вересня 1872 р. у селі Білявинці, тепер Буцацького району Тернопільської області, в сім'ї священника, який походить зі шляхетного й старовинного українського роду. Вона була охрещена в церкві с. Білявинці Буцацького округу Станіславської єпархії.

Основи музичної грамоти отримала Соломія в Тернопільській гімназії, в якій здавала іспити екстерном. Тут вона зблизилась з музичним гуртом

гімназистів, членом якого був також Денис Січинський – згодом відомий композитор, перший в Галичині музикант-професіонал.

У 1891 Соломія вступила до Львівської консерваторії Галицького музичного товариства. Її учителем був знаменитий тоді у Львові професор Валерій Висоцький. Під час навчання у консерваторії відбувся її перший сольний виступ 13 квітня 1892 року, співачка виконувала головну партію в ораторії Г. Ф. Генделя «Месія». Потім виконувала пісню М. Лисенка «Нащо мені чорні брови». Перший оперний дебют Соломії відбувся на сцені Львівської опери в партії Леонори («Фаворитка» Г.Доніцетті).

По закінченні навчання Соломія Крушельницька отримує диплом з відзнакою. У характеристиці, що долучалась до диплому, дирекція консерваторії відзначила: «Має усі дані, щоб стати окрасою навіть першорядної сцени. Обширної скалі (діапазону) дзвінкий і дуже симпатичний звук її мецо-сопрано, музична освіта, принадна зовнішність, сценічна постава, словом, усі прикмети, якими обдарувала її природа, заповідають їй в артистичному світі найкращу будучність».

Соломія успішно дебютувала у Львівському оперному театрі. Італійська співачка Джемма Белінчіоні, яка гастролювала у Львові, помітила неабиякі вокальні здібності дівчини та запропонувала їй поїхати до Італії на прослуховування до фахівців. У Мілані Соломія брала уроки вокалу та розкрила широкі можливості свого голосу.

Уже через рік Крушельницька співала провідні партії на кращих оперних сценах Італії. Тріумф, якого вона досягла в цій країні, відкрив перед нею двері театрів багатьох країн світу.

Невдовзі співачка поїхала до Відня, щоб вивчити провідні партії в операх Вагнера. Крушельницька стала найвидатнішою «вагнерівською примадонною» ХХ століття. Її запрошували найпрестижніші театри, і скрізь був тріумф. Співаючи у Варшаві, Соломія щороку приїздила на гастрольні вистави до Петербурга. Російська критика називала її «жінкою-Шаляпіним». Це була найвища оцінка. Співаючи в царському палаці, Крушельницька закінчила свій

виступ так, як завжди робила в усіх країнах світу, – українськими піснями. І коли імператор запитав, що це за пісні і якою мовою вона їх співала, Соломія відповіла: «Це українські пісні, пісні мого народу».

Коли Крушельницькій було трохи за сорок, вона пішла зі сцени та присвятила себе тільки концертній діяльності, виконуючи старовинні, класичні, сучасні й народні пісні. В Італії Крушельницька прожила понад сорок років, а після смерті свого чоловіка повернулася на батьківщину.

16 листопада 1952 року перестало битися серце великої співачки. Поховано Соломію Крушельницьку на Личаківському цвинтарі у Львові.

Творча біографія видатної співачки надзвичайно багата та різноманітна. В її творчому доробку близько 70 партій найвидатніших композиторів світу, Масштабний репертуар найкращих камерних творів, романсів, пісень народів світу, блискуче виконаних мовою оригіналу. Особливе місце в її творчості, поряд з оперними аріями та романсами світового класичного репертуару, належить творам українських композиторів.

Образ Соломії Крушельницької став уособленням справжньої жіночої вроди, великого таланту й рідкісного голосу. Голосу, що вражав, полонив, бентежив... Який, одного разу почувши, уже неможливо було забути.

Своєю великою працею, культурою, колосальними успіхами на ниві мистецтва, великою любов'ю до рідного народу Соломія Крушельницька стала прикладом для наступних поколінь українців. Соломія Крушельницька займає почесне місце в сузір'ї світових митців ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бармак М.В., Бармак О.Я. Наш край – Тернопільщина (на допомогу учителю історії). Тернопіль, 1998. с. 168.
2. Герета Й. Музей С. Крушельницькой: Очерк-путеводитель. Львов, 1978.
3. Головащенко М. Соломія Крушельницька в «Ла Скала». *Музика*. 1978. № 5. с. 58.

4. Гнидь Б. Виконавські школи України: кафедра сольного співу НМАУ ім. П.І.Чайковського (1971-2001): посібник. Київ: видавництво НМАУ ім. П. Чайковського, 2002. 96 с.

**СКАЛЬСЬКА Богдана, учениця 8 класу
Кременецького академічного ліцею імені У. Самчука
Кременецької міської ради Тернопільської області**

**ТВОРЧІСТЬ ЮХИМА ВИЛИВЧУКА-ВАВРОВОГО
В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТТЯ
КРЕМЕНЕЧЧИНИ**

Мистецька Кременеччина, зокрема літературна, багата іменами відомих митців, зокрема, письменників. Тут народилися відомі митці Юліуш Словацький, Оксана Лятуринська, Борис Харчук, Галина Гордасевич. Проте імена багатьох талановитих людей, які могли б реалізувати свій творчий потенціал за сприятливих суспільно-політичних умов невідомі або маловідомі до сьогодні. Серед них – Юхим Вавровий (справжнє прізвище Виливчук).

Народився Юхим Вавровий 12 квітня 1890 р. в селі Попівці, тоді Кременецького повіту, нині – Кременецького району, у селянській родині. Змалечку почав працювати – пас худобу і таким чином допомагав рідним, оскільки батьки не мали багато землі. А взимку вчився в сільській церковно-парафіяльній школі.

У 1904 році, коли хлопцеві виповнилося 14 років, став учнем друкарні Почаївської лаври, де опанував фах складача. Коректор друкарні, колишній семінарист, познайомив юнака з українською літературою, подарував йому твори Тараса Шевченка та Леоніда Глібова [2, с. 60].

У 1907 році його шлях простелився у Київ, де він з головою поринув у вир громадського і літературного життя. Працював складачем у друкарні, одночасно продовжуючи навчання у вечірній школі. Із 1911 до 1914-го виконує обов'язки секретаря профспілки працівників поліграфічної промисловості, деякий час редагує професійний робітничий журнал «Печатне слово». У столиці Юхим Виливчук у цей час починає публікувати свої перші вірші у тодішніх київських журналах «Огни» і «Маяк». Ці поезії були сповнені революційного пафосу, оскільки в Києві Виливчук активно залучається до революційного життя.

У 1914 році за підготовку до 100-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка Вавровий був заарештований і пробув у в'язниці чотири місяці. Враження в'язня відтворені у вірші «В тюрмі»:

Та тільки я не міг заснуть.

У згадках день зелений виник.

І я не міг того забути [4, с. 62].

Революцію 1917 року і подальші події Юхим Виливчук сприйняв як визволення українського народу від віковичного гніту. З кінця 1917-го він очолює Центральний відділ загальноміської лікарської каси. В приходом у Київ денікінців утікає в рідні Попівці, де як емісара більшовиків його арештовують білополяки, перебуває у в'язницях Вишнівця, Збаража, Львова, Перемишля, у концтаборі Пикулиці; влітку 1920 року був звільнений; бере участь у встановленні радянської влади в Україні. Наприкінці 1920-го вступає до лав червоної армії, у якій прослужив до 1931 року. Одночасно не покидає поетичної творчості. Його вірші народжувалися під час походів, коротких перепочинків між боями. А публікував він їх рідною мовою в армійських газетах. У цей час написані такі твори, як «Сівачам волі», «Борцям за волю», «До світлого краю». Його віршам притаманні глибокий ліризм, народна пісенність, щирий український гумор [4, с. 63].

Юхим Виливчук щиро повірив брехливим більшовицьким ідеям про новий світопорядок, безкласове суспільство, людське братство і рівність. Він побачив,

до якої трагедії привели країну вершители тоталітарної системи, «будівничі нового справедливого ладу».

У 1931 Ю.Виличук був заарештований з ярликом «ворог народу» і пробув у неволі до 1936 року. З першого жовтня 1936 р. до другого жовтня 1937 р. працює секретарем Житомирського міськвно. Але другого вересня 1937 року знову заарештований та відправлений до Сибіру на довгі роки. Пізніше були роки повернення в рідні Попівці і – нові арешти за доносами. Лише в 1956 році Виливчука було реабілітовано «за відсутністю складу злочину».

Збереглося понад 30 віршів, які він писав, будучи на засланні. Одним із них є «Ніч», у якому поет малює щасливого в'язня, котрому надійшла вісточка з дому, а ще більшою радістю для нього була передача продуктів. Поет одночасно і радіє за сусіда, та заздрить йому, описуючи свою трагедію:

Другий десяток йде в неволі
Листа очікую, як волі,
Й не дочекаюся ніяк...

В останні роки життя Юхим Вавровий робив спроби видати збірку віршів «Вогні горять». Але в умовах застою в Україні ця спроба була марною. У 70-і рр. окремі його поезії були опубліковані в часописах «Україна», «Дніпро».

Помер поет 2 грудня 1970 року, похований неподалік від Попівців у с. Новий Кокорів, де доживав віку в сім'ї далекої родини.

Мрія Юхима Виливчука-Ваврового видати власну збірку віршів збулася лише після смерті поета. У 1994 році в Кременці вийшла його збірка «Наче скошений цвіт...». Проте й сьогодні його творчість мало відома навіть жителям Кременеччини. Його неопубліковані вірші зберігаються у фондах Кременецького краєзнавчого музею. Творча спадщина Ю. Ваврового все ще жде свого видавця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виливчук-Вавровий Ю. Наче скошений цвіт... Вибрані твори. Крем'янець, 1994. 33 с.

2. Нелегкі дороги Юхима Ваврового. *Черняхівський Г. Портрети пером. Статті, есе, рецензії*. Кременець-Тернопіль, 2001. с. 60-64.

3. Петручок-Стеценко Л. Доля й недоля поета-страдника. *Діалог*. 2007. 12 травня.

4. Черняхівський Г.І. Тернисті дороги Юхима Виливчука-Ваврового. *Крем'яччина. Історичне та культурне краєзнавство: матеріали на допомогу педагогам і студентам педколеджу, учням середніх спеціальних навчальних закладів та загальноосвітніх шкіл*. Кременець, 1992. с.61-68.

5. <https://odb.te.ua/writers/vavrovuj-yuhym-andrijovych> (дата звернення: 01.10.2024).

**ТИМЧЕНКО Вікторія, учениця 10 класу
Зборівського ліцею ім. Романа Завадовича Зборівської
міської ради Тернопільського району
Тернопільської області**

**ЮРКЕВИЧ АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ — УКРАЇНСЬКИЙ
ОПЕРНИЙ ДИРИГЕНТ**

Головний диригент Національної опери в Празі, Заслужений артист України Андрій Юркевич народився 12 жовтня 1971 року у м. Зборові на Тернопільщині у родині, в якій до нього не було музикантів чи співаків. Однак він мав сприятливе середовище для розвитку свого таланту.

У 1986 році Андрій закінчив Зборівську СШ та музичну школу (клас баяна, М. Довганя). Продовжив здобувати музичну освіту в Тернопільському музичному училищі (нині — мистецький фаховий коледж) ім. С. Крушельницької (відділ «Народні інструменти»). Удосконалював гру на баяні та диригування оркестром народних інструментів навчального закладу у класі викладача Р. Брика.

У 1990-1991 рр. навчався у Івано-Франківському педагогічному інституті ім. Василя Стефаника (класична хореографія). У 1993 році А. Юркевич вперше став за диригентський пульт у Львівському театрі опери та балету імені Соломії Крушельницької, де у 1996 р. дебютував у багатьох оперних і балетних спектаклях. У 1998 році став володарем Спеціальної премії другого Національного конкурсу ім. С. Турчака в Києві. У 1999 році проходив асистентуру-стажування при цьому ж навчальному закладі під керівництвом професора Ю. Луціва. Потім викладав на кафедрі симфонічного та хорового диригування Львівської музичної академії імені Миколи Лисенка. Став учасником і переможцем низки конкурсів в Україні та за кордоном.

Стажувався в Польській національній опері у диригента Я. Каспшика у Варшаві. Згодом удосконалював виконавську майстерність у музичній академії Кіджі (Сієна — Італія) у Джанлуїджі Джелметті.

Європейська кар'єра А.Юркевича розпочалася з дебюту за пультом славнозвісної Римської опери - балетом «Лебедине озеро». Після цього зав'язалася міцна творча співпраця з цим колективом, яка вилилась в постановках балетів «Спляча красуня», «Лускунчик» Чайковського, постановкою опери «Фальстаф» Верді зі славнозвісним режисером Франко Дзефіреллі.

З 2002 року почав вивчати композицію в консерваторії Джоакіно Россіні (Пезаро — Італія), де також відвідував майстер-класи Альберто Дзеди в Академії молодих оперних співаків.

У 2006-2009 роках Андрій Юркевич тісно співпрацював з Одеським Національним оперним театром, у сезон 2008-2009 рр. був його головним диригентом. Також керував Національним театром опери та балету Молдови ім. М. Бієшу.

З 2007 року і до нині диригент здійснив чимало оперних постановок в Європі та у світі, диригував багатьма симфонічними концертами. Кар'єра, яку Андрій продовжив в Європі та по всьому світу, включає в себе назви таких театрів як Королівський театр Брюсселя Ла Моне, Римська опера, Мюнхенська

Штатс Опера, Берлінські Штатсопера та Дойчеопера, театр Муніципаль де Сантьяго (Чілі), Національна Афінська опера, театри в Генуї, Болонї, Палермо, Неаполі, Флоренції, оперні театри Кьольна, Дюссельдорфа, Штутгарта, Мангейма, Дрездена, знаменитий Барселонський Лісеу, Королівська опера Мадриду, оперний театр Сан-Франциско (США), театри в Будапешті, Мадриді, Барселоні та Київська Національна опера України.

Особливе місце в доробку диригента займає співпраця з колективами Віденської Штатсопери та Цюрихського оперного театру, де Андрій Юркевич був першим українським диригентом, який став за пульт цих славнозвісних колективів.

Сезони 2014-2017 рр. А. Юркевич очолював Варшавську Національну оперу (Театр Велькі), де втілював багато творчих задумів, серед яких особливе місце мала ювілейна постановка опери Монюшко «Страшний двір» у співпраці з валлійським режисером Девідом Паутні. Наш диригент був першим українцем від дня створення цього театру, який здійснював музичне керівництво на протязі трьох сезонів кращого колективу сусідньої нам країни.

Андрій Юркевич постійно співпрацює з багатьма європейськими та світовими театрами й симфонічними оркестрами.

З 2015 р. до 2022 р. був музичним директором Варшавської опери. У 2019 році став Заслуженим артистом України.

З 2023 році запрошений на посаду диригента Національної опери в Празі (Narodni Divadlo - Statni Opera House. Praha), де працює і по нині. У жовтні 2023 року організовував у Празькій опері великий концерт на підтримку України.

Коментуючи своє призначення, Андрій Юркевич написав на своїй сторінці у фейсбуці: «Кожен день моєї роботи буде присвячений моїй рідній країні, яка зараз у вогні, кожна година, проведена в цьому славному театрі, буде виразом вдячності братньому нам чеському народу! Слава Україні!».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

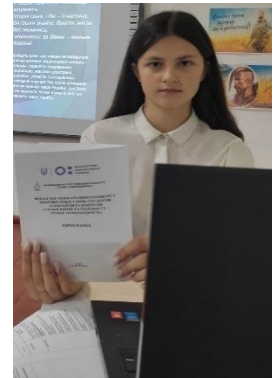
1. Довгань А. А починалося все у Зборові... : [про А. Юркевича, голов. диригента Кишинів. театру опери і балету, уродженця Зборова]. *Зборівська дзвіниця*. 2012. 3 лютого. с. 2.
2. Медведик П. Юркевич Андрій Петрович. *Тернопільський енциклопедичний словник*. у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. Т. 1: А Й. с. 325.
3. Олешко С. Маестро Юркевич. URL: [http // culture.pl](http://culture.pl)
4. Петраш Б. Юркевич Андрій Петрович (12.10.1971, м. Зборів) — оперно-симфонічний та хоровий диригент. *Тернопільський енциклопедичний словник*. Тернопіль, 2008. Т. 3: П — Я. с. 671.
5. Семенина О. Без жодної фальші... : [про молодого опер. диригента зі світовим ім'ям]. *Зборівська дзвіниця*. 2007. 20 квіт. с. 2.
6. Семенина О. Наш Андрій Юркевич — заслужений артист України! *Зборівська дзвіниця*. 2019. 1 лютого. с.1.
7. Юркевич А. У Зборові вітали наймолодшого диригента України Андрія Юркевича: [бесіда з диригентом] / провела О. Густенко. *Номер один*. 2012. 19 грудня с. 15.

**Напрям «Тернопільщина у війнах і визвольних змаганнях
XX-XXI ст.»**

Модератор секції: Старка Володимир Васильович, доктор історичних наук, професор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

***КАРПЮК Надії та
ПОПСУЙКО Ганни, учениці 9 класу
Борщівського закладу загальної
середньої освіти І- ІІІ ступенів
імені Я.П.Горошка Борсуківської
сільської ради Тернопільської області***

**РОДИНА ХАРЧУКІВ – ПРИКЛАД ФАНАТИЧНОЇ ВІДДАНОСТІ
УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕЇ ТА ТВЕРДОЇ І
БЕЗКОМПРОМІСНОЇ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ**

Ця тема є актуальною, оскільки на сьогодні немає загального комплексного дослідження історії українського державотворення у Лановецькому краї в 1930– 1990 рр., а лише окремі статті та спогади очевидців. У зв'язку з новими підходами до історії необхідно переглянути і джерельну базу, серед якої значне місце займають архівні матеріали провінційних музеїв, спогади очевидців та родичів, які розкривають загальний контекст подій української історії ХХ століття на території Волині.

Робота містить спробу допомогти у виконанні актуального завдання: об'єктивно оцінити героїзм наших земляків, які боролися за незалежність України. На прикладі коротких біографічних даних ми намагатимемось показати непереборне бажання та патріотизм наших земляків у національно-визвольній

боротьбі за територіальну цілісність та незалежність України, щоб довести, що їх імена пов'язані з цією боротьбою та утвердженням української державності. Також виховання у молоді розуміння причин та взаємозв'язку різних історичних явищ, виховання почуття патріотизму та гідного пошанування пам'яті борців за незалежність у рідному краї.

Предмет дослідження – історії життя, особливостей та форм національно-визвольної боротьби за незалежну Україну родини Харчуків.

Об'єкт цього дослідження історія життя та боротьби родини Харчуків Ольги та Дмитра в контексті подій українського державотворення 1930-90-х років.

Наукова новизна одержаних результатів. Пошукове дослідження є першою спробою аналізу, комплексного дослідження історії життя, особливостей форм боротьби родини Харчуків у середині ХХ століття та просвітницької діяльності на початку 90-х років ХХ століття на території міста Лановець Тернопільської області, на основі архівних джерел Державного архіву Тернопільської області та спогадів рідних і очевидців.

Практичне значення. Пошукове дослідження може бути використане вчителями на уроках історії України, всесвітньої історії, для підготовки позакласних виховних заходів, музейними працівниками для підготовки екскурсій.

Ми повинні знати всю правду про те, що пережили наші батьки, діди і прадіди, та завжди пам'ятати про героїчний подвиг тих, які неодноразово повторювали: «Пам'ятайте, діти, цю страшну війну та боротьбу за Україну! І пронесіть цю пам'ять через покоління, для того, щоб на землі завжди був мир!». На фото: Бранки в таборі № 4 «Степлаг», що в селищі Кенгір центральної частини

республіки Казахстан, 1952 р. (Ольга Сінкевич – в центрі фото)

Ми впевнені, якби Харчуки сьогодні були б поруч з нами, вони неодмінно взяли б участь у волонтерському русі, підтримали б нас у всьому, і робили б все від них залежне, щоб Україна перемогла агресора. Історичний досвід навчає нас, що ми можемо перемагати і ми переможемо! ***«Коли б не пам'ять, життя було б неможливе; коли б не забування, життя було б нестерпне. Все смертне, окрім пам'яті.»***

Маршрутний лист з відмітками району об'єктів дослідження.

Перша локація експедиції – це повстанська криївка (**Фотододаток 12**). Цей артефакт був створений учасниками патріотичного клубу «Пошук» у межах краєзнавчо-народознавчої експедиції. Біля криївки ми пошанували пам'ять повстанської слави у Борщівському лісі, пригадали боротьбу наших односельчан у лавах УПА, пройшли стежинами, де переховувались наші краяни-повстанці.

Друга маршрутна зупинка –це могили вояків УПА у Чорному лісі та біля «Пітомніка» (назва частини лісу у Борщівці). У попередніх краєзнавчих

дослідженнях під назвою «Таємниці Борщівського лісу», які вже брали участь в краєзнавчих експедиціях, ми детально обґрунтували пошукову роботу з впорядкування та встановлення пам'ятних знаків на цих місцях. На

зазначених маршрутних місцях останного спочинку, пошуківці пригадали

історію їх боротьби на Лановеччині, прослухали журливу повстанську пісню біля оповитого сумом явора, де спочивають бійці УПА з Лановеччини.

Третім місцем експедиції були - Шумські ліси, де учасники пошанували

місце останнього спочинку рідної сестри Ольги Харчук - Віри Сінкевич, яка також присвятила героїчній боротьбі за Україну все своє свідоме молоде

життя і героїчно загинула. Біля могили ми посадили калину з малої Батьківщини Віри, нашого села Борщівки Лановецького району та поспілкувались з рідними та близькими сестер-повстанок, які поділились фото-спогадами про героїчну боротьбу своїх рідних. Результатом роботи на цій локації було інтерв'ю з Харчук Галиною Дмитрівною.

Маршрут експедиційного проєкту був продовжений роботою з джерельною базою у бібліотеках, архіві та з інтернет-ресурсами, транскрипцією інтерв'ю, аналізом джерельної бази та пошануванням Харчуків на Лановецькому кладовищі на **четвертій** локації, зокрема пошуковцями був відвіданий:

Завершальна маршрутна локація **п'ята** – це проведення повстанської платформи у Борщівському ЗЗСО І-ІІІ ст. ім. Я.П. Горошка за участю рідних та

онуків Харчуків під назвою «Незламні борці за волю України – Харчуки»(**Фотододаток 14**), а систематизованні пошукові матеріали краєзнавчої експедиції будуть надруковані у літературно-мистецькому інформаційному альманахові

«Лан» - 3 випуску, який зараз готується до друку.

Наша робота - це запорука виховання національно-патріотичних ідей, принципів людської гідності, громадської активності та власної відповідальності молодого покоління свідомих громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович В.Б. Археологическая карта Волынской губернии. _ Москва, 190 р. 48-72 с.
2. Андрушків Б. М. Гріхи наші. Тернопіль: Лілея, 1997. 144 с.
3. Андрушків Б. М. Некрополі Тернопільщини. Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. 97 с.
4. Басюк Г. С. Ланівці – місто на чотирьох річках. Кн. 1. (1444-1921 рр.) - Тернопіль : Терно-граф, 2014. – 160-192 с. : іл. Укр. Басюк Г. С. Ланівці – місто на чотирьох річках. Кн. 1. (1444-1921 рр.) - Тернопіль: Тернограф, 2014. 160 с. .
5. Басюк Г. Опис туристичного маршруту по Лановецькому району // *Земля Тернопільська. Путівник*. – Тернопіль, 2003. – 221 с.
6. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: Суспільно-політ. та іст.-прав. аналіз: у 2 кн. Київ: Либідь, 1994.
7. Буняк С. О. Художньо-документальна повість з історії повстанського руху на Лановеччині у 1940–50-х рр. *Одіссея Ольги Горошко* - Київ, 2000.
8. Вегера М., Гаврилюк О. Борщівка // Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. / редкол.: Г.Яворський та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2005. Т.2. 133 с.
9. Документи і фотоматеріали родин ланівчан і вихідців з Лановеччини.
10. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО), ф.3472, оп.1, спр.59, арк. 92.
11. ДАТО, ф.3472, оп.1, спр.27, арк. 56.
12. ДАТО, ф.3472, оп.1, спр.27, арк. 149.
13. ДАТО, ф.3472, оп.1, спр.27, арк. 125.
14. ДАТО, ф.3472, оп.1, спр.27, арк. 150.

15. ДАТО, ф.3472, оп.1, спр.33, арк. 135.
16. ДАТО, ф.3472, оп.1, спр.37, арк. 130.
17. Дрозд О. Започаткував у Казахстані, продовжив у Влащинцях: записник політв'язня: історико-мемуарний нарис. Тернопіль: Принтер-інформ, 2006. с.86.
18. Гермаківський І. На чатах волі. Безпретензійні штрихи з життя й боротьби підпільників і воїнів ОУН— УПА. Тернопіль: Джура, 2001. С.133.
19. Енциклопедія історії України: у 10 томах / редкол. В. Смолій та ін. Київ: Наукова думка. 2009. Т. 6. С.145.
20. Історія Лановеччини. Історико-краєзнавчий нарис. - Тернопіль: Воля, 2011. С.116.
21. Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. Ред. кол. І.С. Клімаш та інші. К., 1970. С.21.
22. Іван Марчук. *Хто є хто на Тернопільщині. Видатні земляки: Довід.-бібліогр. видання.* Київ, 2004. Вип. 1. С. 137.
23. Історія міст і сіл Української РСР: у 26 т. Тернопільська область / Гол. Ред.: Тронько П. Т. (голова) / Редколегія тому: Нечай С. П. (голова) [та ін.]. Київ: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1973. С.157.
24. История Сталинского ГУЛАГа. Восстания, бунты и забастовки заключенных. Т. 6. Москва: РОССПЭН. С. 330.
25. Кенгирское восстание. Документы и воспоминания. *Воля. Журнал узников тоталитарных систем.* 1994. № 2/3. С. 365—369.
26. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. С. 157.
27. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.). Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. С. 167.
28. Корсак І. На розстанях долі. Київ: Ярославів Вал, 2017 р.
29. Оксенюк Р. Нариси історії Волині. 1918–1939. Львів, 1970. С. 68-69.
30. Оксенюк Р. Нариси історії Волині. 1918–1939. – Львів, 1970. – С.91.
31. Оссовський Голффрид. Из путевых заметок по Волынской губернии. Житомир, 1869. С.59-87.

32. Оссовський Голфрид. Историко –геогностический очерк Волынской губернии. Житомир, 1867.С .98-134.
33. Паньківський К. Роки німецької окупації. — Нью-Йорк. —Торонто, 1965.
34. Лановеччина: події і люди у визвольній боротьбі ХХ ст.: Книга пам'яті. (Упор.: С. П. Лисак, О. В. Рудюк). Тернопіль; ТзОВ «Телеграф», 2010. С.34-46.
35. Лановеччина: події і люди у визвольній боротьбі ХХ ст.: Книга пам'яті. (Упор.: С. П. Лисак, О. В. Рудюк). Тернопіль; ТзОВ «Телеграф», 2010. С.64-65.
36. Лановеччина: події і люди у визвольній боротьбі ХХ ст.: Книга пам'яті. (Упор.: С. П. Лисак, О. В. Рудюк). Тернопіль; ТзОВ «Телеграф», 2010. С.159-162.
37. ЛАН. Лановеччина творча. Літературно-мистецький альманах. Випуск 1-й. Ред.-упор. С. Буняк. Тернопіль: Джура, 2001. С. 23-24.
38. Літературно-мистецький інформаційний альманах «Лан». Випуск 2-й, 2015 р. Тернопіль: Видавництво «Крок», 2017. С. 60-64.
39. Літопис УПА.Т.24. Ідея і чин. Орган проводу ОУН,1942-1946.Торонто-Львів, 1995-1996. С.414.
40. Літопис УПА.Т.8. Нова серія. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запідлля 1944-1946. Документи і матеріали. - С.1199.
41. Невідоме про Ланівці - від краєзнавця Григорія Басюка: розмову [з Г. Басюком] вела Н. Гамера. *Голос Лановеччини*. 2014. № 39 (26 верес.). С.59-60.
42. Нескорена Кременеччина у першій половині ХХ століття (сторінки пам'яті).- Кременець –Тернопіль, 2009. С.173.
43. Маланюк М. Нескорені волинянки Тернопільського краю. - Тернопіль, 2000. С.89.
44. Обпалена молодість. *Голос Лановеччини*. 2018. - № 18 (20 лютого.). С.3
45. Сергійчук В. Україський Здви́г: Поділля. 1939-1955. Київ, 2005. С.134.
46. Сусленський Я. *Справжні герої*. Київ, 1993. С. 25.
47. *Спогади очевидців подій на Лановеччині*.
48. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України*, ф.1792, оп.1, спр.53, арк.163.

49. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України*, ф.2581, оп.1, спр.49, арк.10.
50. Формозов Н.А. Кенгир: 40 дней и 50 лет. *Газета «30 октября»* № 44. 2004. С. 16-17.
51. Фельдман А.Е. Рядовое дело. Москва: Мемориал. 1993.С.63.
52. Филипчук С. Хроніка літ похмурих. «Сіяч», № 6, лютий 1993.С.3.
53. Харчук Д. У вихорі боротьби. «Сіяч», № 42, грудень 1992. С.2.
54. Хрестоматія з історії держави і права України / за ред. В. Гончаренка. Київ, 2003. С.268.
55. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України*, ф.1792, оп.1, спр.53, арк.163.
56. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України*, ф.628, оп.1, спр.2, арк.57.

**КАЧУР Анастасія, учениця 10 класу
Заліщицької державної гімназії м. Заліщики
Тернопільська області**

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР (НА ПРИКЛАДІ ГЕРОЇВ ЗАЛІЩИЦЬКОЇ ОТГ)

XXI століття принесло Україні нові виклики, в основі яких лежить екзистенційний конфлікт між Україною та росією. Агресивна політика східного сусіда, що тягнеться з Раннього модерного часу і спрямована на поневолення та загарбання українських територій, набула нового виміру. Адже незалежність України 1991 року та непорушність її кордонів була визнана світовою спільнотою і закріплена у багатьох міжнародних документах. Але амбіції і російського суспільства, і їх правителя щодо відновлення держави у межах кордонів колишнього Радянського Союзу, утвердження ідей «руського міра»

досягли найпотворніших, найжорстокіших форм і засобів. Вони мають на меті знищити Україну як державу та підкорити українців. І українське суспільство стало на захист незалежності та суверенності держави.

Серед тих, хто віддав своє життя, захищаючи кожного з нас, є і жителі Заліщицької територіальної громади. Починаючи з 24 лютого 2022 року 40 Героїв-земляків поповнили лави Небесного Воїнства. Вони були різного віку, професій, мали різні військові звання та перебували у різних військових підрозділах, але загинули у борні проти лютого російського ворога.

Кожен віддав найдорожче – життя. І нам необхідно їх пам'ятати та віддавати шану. Метою нашої роботи є дослідження людських втрат у Заліщицькій міській територіальній громаді з часу широкомасштабного вторгнення до 8 жовтня 2024 року.

Таблиця 1.

**Кількість загиблих Заліщицької міської територіальної громади
з 24 лютого 2022 року по 8 жовтня 2024 року**

Рік	2022	2023	2024
Кількість	15	14	11

Таблиця 2.

Вік полеглих

Вік	20-29	30-39	40-49	50-59		
Кількість		4	5	2	2024	11
	2	6	5	1	2023	14
	3	6	5	1	2022	15
	5	16	15	4		40

Таблиця 3

Населені пункти, у яких народилися, проживали Герої

№ з\п	Населений пункт	Кількість	Прізвища та імена
1.	с. Бересток	1	Волочій І.М.
2.	м. Заліщики	8	Яремейчук Л., Пеприк Р.О., Котузяк Ф.С., Ковцун І.Р., Ланг О.С., Мороз І.М., Прохорчук Іванів В.М., Щебетюк І.М.,
3	с. Іване-Золоте	4	Оліяр Б.Д., Дудчак В.В., Малітовський В.В., Профатило О.О.,

4.	с. Колодрібка	3	Векліч В.В., Телька В.В., Вельничук М.М.
5.	с. Дзвиняч	3	Пастеркевич Б.О., Пастеркевич О.В., Виклюк В.О.,
6.	с.Печорна	1	Меленичук А.В.,
7.	с. Торське	1	Побігун С.Б.
8.	с. Зелений Гай	2	Тернопільський М.В., Кулик Р.Р.
9.	с. Ворвулинці	1	Безкоровайний Ю.В.
10	с. Устечко	2	Кімеле І.В., Юрійчук Р.А.,
11	с. Дуплиська	1	Рогацький В.В.,
12	с. Зозулинці	1	Шипітко І.А.,
13.	с. Дунів	1	Ференц І.В.,
14.	с. Бедриківці	4	Нагулик Б.І., Кучіра П.І., Бенцар Б.П., Стрельбіцький І.Ю.
15.	с.Угриньківці	1	Морозюк М.М.
16	с. Блищанка	2	Скрипник Б.П., Маланчій Н.Б.
17	с.Щитівці	1	Джумак В.В.
18.	с.Синьків	2	Черпаха Б.І., Вінтоняк Й.П.
		1	Гулей І.В.

Наймолодшому захиснику було 22 роки – Шипітко І.А. [3], найстаршому – Безкоровайному Ю.В. виповнилося 56 [5]. Вік - від 30 до 49 років (77,5%). Переважна більшість військовослужбовців мали середню спеціальну та професійну освіту. Перебували на солдатських та офіцерських посадах у різних підрозділах на Харківському, Луганському, Донецькому, Запорізькому напрямках.

Держава відзначила ратний подвиг наших земляків нагородами. Найвищу нагороду - Герой України отримав капітан прикордонних військ І. Волочій. Посмертно йому присвоєно чергове військове звання майор [2; 4].

Орден «За мужність» (III ступеня) посмертно нагороджено капітана І. Волочія, капітана І. Ковцуна, старшого лейтенанта Ф. Котузяка [1], старшого солдата С. Побігуна, солдата В. Телька, орденом «Хрест Героя» - Безкоровайного Ю.В. [4].

Медаллю нагороджено І. Шипітка, І. Мороза, відомчими відзнаками Збройних Сил України (у тому числі і за виконання обов’язків у зоні АТО/ООС)

- Л. Яремейчука, В. Векліча, С. Побігуна, І. Ковцуна, І. Мороза, О. Ланга, В. Малітовського, грамотами командування – Б. Черпаку, І. Мороза [4].

Пам'ять про героїв увіковічена у 20 меморіальних дошках, які були відкриті на будівлях, де вони проживали, навчалися, працювали.

Жителі району з поваги до подвигу Героїв перейменували на їх честь вулиці: імені Ф. Котузяка (м. Заліщики) [1] та І. Шипітка (с. Зозулинці) [3].

Завдяки зусиллям Заліщицької міської ради та небайдужих громадян було створено Алею Слави. На ній розміщений пантеон зі світлинами полеглих, викарбувані прізвища тих, хто віддав своє життя за свободу, незалежність та територіальну цілісність України. 1 жовтня 2024 року відбулося її урочисте відкриття та освячення.

Пантеон пам'яті громади є необхідною складовою духовного простору міста, потужним засобом впливу на формування національно-патріотичної свідомості молоді, символом зв'язку й наступності між поколіннями українських борців. І символом нашої нескореності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

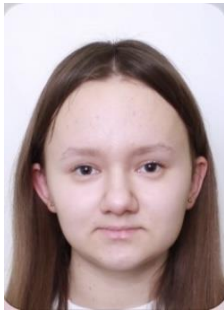
1. Белякова І. Його шукали два місяці, і тепер він повернувся додому назавжди. Прощаються з Федором Котузяком. 20 хвилин. Тернопіль. Інформаційний портал. URL:<https://te.20minut.ua/Podii/yogo-rozshukuvali-dva-misyatsi-i-teper-vin-povernuvsy-dodomu-nazavzhd-11680115.html>, (дата звернення: 18.09.2023)

2. Волочій Іван Миколайович Віківанд: вільна енциклопедія. URL: <https://www.wikiwand.com/uk>, (дата звернення: 22.04.2022).

3. Вшанування пам'яті воїна-захисника: В селі Зозулинці встановлено меморіальну дошку. Тернопільська агенція новин. URL:<https://golos.te.ua/vshanuvannya-pamyati-voyina-zahysnyka-v-seli-zozulynczi-vstanovleno-memorialnu-doshku/>, (дата звернення: 13.10.2023).

4. Жертовність в ім'я України (Краяни-захисники незалежності України в період повномасштабного вторгнення, російсько-української війни): біобібліогр. показч. / Заліщ. міськ. центр. публ. бібл.; уклад.: О. Дяків. Заліщики, 2024. 71 с.

5. Журналісти редакції газети «Колос». Назавжди на сторінках історії [про відкриття меморіальної дошки Юрію Безкоровайному із с. Ворвулинці Товстенської громади]. *Колос*. 2023. 10 листопада. С. 1.

КОВАЛЕНКО Софія, учениця 10 класу Заліщицької державної гімназії м. Заліщики Тернопільська області

ДВАДЦЯТИРІЧНІ ГЕРОЇ ЗАЛІЩИЦЬКОЇ ГРОМАДИ

Російсько-українська війна, яка триває одинадцятий рік, принесла горе у багато родин. Особливо пекучим став біль утрат після широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, коли ворог, намагаючись знищити незалежність України, забирає життя найкращих - тих, хто боронить державу.

Герої, які були юними і віддали своє життя у борні проти лютого ворога. Герої, які завжди будуть двадцятилітніми. Їх оплакуватимуть рідні та близькі, до їх могил будуть приходити наступні покоління, про них буде пам'ятати громада. Вони не долюбили, не дорадили життю, не побачили своїх дітей.

Усі вони мали різний життєвий шлях, різні захоплення, мали різні професії. Але їх об'єднала Алея Слави – пантеон Героїв новітнього часу.

Одним із перших виступив на захист України Орест Квач, ровесник незалежності, 1991 року народження. Він - випускник Заліщицької державної гімназії, активіст Майдану, ультрас футбольної команди Динамо (Київ), духовний ватажок молоді. Займався змішаним контактним єдиноборством фрі-файт, був бійцем спортивного клубу «Характерник». Посмертно удостоєний звання «Майстер спорту України з фрі-файту» (вільного бою). У батальйоні «Айдар» Орест Квач воював із червня 2014 року. Загинув у ході військової

операції в боях за місто Лутугино, що у Луганській області, під час мінометного обстрілу. Похорон бійця Ореста Квача у Заліщиках відбувся 31 липня 2014 року. Указом Президента України № 365/215 від 28 червня 2015 року нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно), орденом «За вірність у присязі» [7, с. 20-21]. У 2015 році на будинках освітніх закладів міста Заліщики – гімназії та школі ім. О.Маковея, де навчався Орест Квач, відкриті меморіальні дошки.

Першим, хто віддав життя у час широкомасштабного вторгнення після 24 лютого 2022 року, став капітан прикордонних військ Іван Волочій. Герой народився 20 червня 1995 року в селі Бересток. 2016 року після навчання у Національній академії Державної прикордонної служби України почав службу лейтенантом у Північному регіональному управлінні. З 2018 року в складі підрозділу брав участь у зоні ООС. Повномасштабне вторгнення ворога Іван зустрів на лінії розмежування біля Мар'їнки, на Донеччині. Згодом група військовослужбовців під командуванням Івана Волочія відправилась на посилення підрозділів Збройних сил України на іншому напрямку [3, с.9-10]. 7 березня 2022 року захисники України зупинили просування ворога біля села Грушеваха на Харківщині. Під час запеклого бою командир мобільної групи прикордонників капітан Іван Волочій отримав смертельне поранення внаслідок розриву танкового уламково-фугасного снаряду окупантів [5]. Похований 9 березня 2022 року в родинному селі Бересток.

Іван Ковцун, 1993 року народження, заліщанин, випускник школи №2, провідний інженер з рекреаційного благоустрою НПП «Дністровський каньйон» розпочав свій військовий шлях в АТО. Після лютого 2022 року Іван Ковцун повернувся на військову службу. Капітан ЗСУ, командир роти забезпечення паливом та мастильними матеріалами батальйону матеріального забезпечення. Загинув 17 жовтня 2022 року у с. Новостепанівка Донецької області, захищаючи незалежність України в російсько-українській війні. Похований 20 жовтня у м. Заліщики. Нагороджений відзнакою командувача об'єднаних сил «Козацький хрест» III ступеня та медаллю «Спаси і сохрани» [3, с.31].

Микола Тернопільський народився 31 січня 1998 року в селі Зелений Гай. У 2017 році закінчив Заліщицький фаховий коледж імені Є. Храпливого. 2019-го року розпочав строкову службу в Національній гвардії України. Потім працював за кордоном, таксистом. Служив стрільцем 1-го взводу оперативного призначення 15-ї бригади оперативного призначення, старшим солдатом. Загинув 19 листопада 2022 року на Запорізькому напрямку. Похований 25 листопада 2022 року в родинному селі Зелений Гай. 29 серпня 2023 року на фасаді Заліщицького фахового коледжу імені Є. Храпливого відкрито меморіальну дошку Миколі Тернопільському [1].

Ігор Шипітко народився 9 грудня 2001 року. Навчався в Зозулинській загальноосвітній школі. Будучи студентом четвертого курсу катедри практичної психології Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича, добровольцем пішов захищати Україну [4]. Служив оператором 3-го відділення взводу протитанкових керованих ракет. Загинув 10 червня 2023 року внаслідок обстрілу позиції із РСЗР «Град» біля н.п. Новоданилівка Запорізької області. Похований 19 червня 2023 року в с. Зозулинці. За особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане виконання військового обов'язку нагороджений медаллю «Захиснику Вітчизни» (28 вересня 2023, посмертно) [2]. 12 жовтня 2023 року на фасаді Зозулинської загальноосвітньої школи відкрито меморіальну дошку Ігорю Шипітку. Рішенням 33-ї сесії Заліщицької міської ради восьмого скликання від 15 вересня 2023 року № 4936 іменем Ігоря Шипітка названо вулицю в його рідному селі Зозулинці [3].

19 серпня 2023 року Заліщицька громада прощалася з Олександром Пастеркевичем, який загинув 13 серпня під час виконання бойових завдань. Уродженець села Дзвиняч, 1997 року народження, Герой до кінця виконав свій священний обов'язок захисту Батьківщини, виявивши стійкість та мужність, справжній героїзм. 11 листопада 2023 року відбулося відкриття меморіальної дошки на фасаді школи у с. Дзвиняч для вічної пам'яті про нашого героя, який віддав життя за Батьківщину, Олександра Пастеркевича [8].

Кожен загиблий у війні – це не лише ім'я у списку втрат, це – людина зі своїм життям, мріями, надіями і родиною. Їхні імена залишаються в серцях тих, хто пам'ятає їх жертву та відданість. Вони стали символами сили, відваги та національного героїзму, які ніколи не будуть забуті. Нехай земля буде легкою для них, а пам'ять про них буде назавжди жити в серцях тих, кого вони захищали.

Пам'ять про всіх загиблих згуртує нас, живих. Дасть нам силу та волю, мудрість і насагу для зміцнення власної Української держави на власній українській землі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белякова І. Господи, це ж наші діти - дякуємо тобі, хлопчику, за все... Прощаються з Миколою Тернопільським. 20 хвилин. *Тернопіль. Інформаційний портал*. URL: <https://te.20minut.ua/Podii/gospodi-tse-zh-nashi-diti--dyakuemo-tobi-hlopchiku-za-vse-proschayutsy-11730306.html>, (дата перегляду: 25.11.2022).

2. Журналісти газети «Колос». Знову гіркі, болючі, непоправні втрати... [про загибель наших земляків: Шипітко Ігор, Куба Віктор]. 2023. № 13. 23 червня. С. 1.

3. Жертовність в ім'я України (Краяни-захисники незалежності України в період повномасштабного вторгнення, російсько-української війни): біобібліогр. покажч. / Заліщ. міськ. центр. публ. бібл.; уклад.: О. Дяків. Заліщики, 2024. 71 с.

4. Залишив навчання та пішов воювати, на війні загинув Ігор Шипітко з Тернопільщини. *Погляд. Новинний портал*. URL: <https://poglyad.te.ua/personaliyi/zalyshyv-navchannya-ta-pishov-voyuvaty-na-vijni-zagynuv-igor-shypitko-z-ternopilshhyny.html/>, вільний. – Заголовок з екрана. – (дата звернення: 14.06.2023).

5. Зупинив ворога ціною власного життя: історія командира групи прикордонників Івана Волочія [Архівовано 2 квітня 2022 у Wayback Machine.]. 24 канал. 2022. 2 квітня.

6. Ковцун Іван Романович. *Тернопільщина. Регіональний інформаційний портал*. URL: <https://irp.te.ua/kovczun-ivan-romanovych/>. (дата перегляду: 24.10.2022).

7. Люди свободи (Краяни – Герої Небесної Сотні, учасники АТО): біобліогр. покажч./ Заліщ. централіз. бібл. система; уклад.: М. Рудик, С. Пукіш. Заліщики, 2018. 79 с.

8. 19 серпня 2023 року, Сьогодні Заліщицька громада попрощалася із загиблим на війні проти держави-терориста воїном Олександром Пастеркевичем... Заліщицька міська рада: офіц. ФБ-сторінка. — 2023. — 19 серпня. URL: <https://www.facebook.com/zalrada.gov.ua>, вільний. (дата перегляду: 20.11.2023).

**СВІДЕР Богдан, учень 9 класу
Комунального закладу "Мшанецька загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів Білецької сільської ради
Тернопільського району Тернопільської області"**

ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН-УПА НА МШАНЕЧЧИНІ ТА МІЛЕНЩИНІ

Актуальність теми полягає в тому, що вона розкриває героїзм воїнів ОУН-УПА, що діяли на території Мшанеччини та Міленщини, які попри всілякі перешкоди, жертвуючи своїм життям, боролись за волю своєї країни.

Сьогодні ми увіковічнюємо пам'ять воїнів ОУН-УПА, які здобували для нас краще життя. Крім цього, ця тема актуальна, адже одвічний ворог українського народу продовжує загрожувати державності української нації.

Історія визвольного руху на Мшанеччині та Міленщині безпосередньо витікає з національно-патріотичного розвитку українських громад у 1920-1930-х років, коли на цих територіях діяли українські громадські організації виховного

спрямування – «Луг», «Сокіл», «Каменярь», «Пласт», культурного та освітнього – «Просвіта». Все це сприяло розвиткові патріотизму на нашій території.

Бойові дії проти німецьких окупантів велися в період з 1942 по 1944 рр. За цей час УПА завдала німцям відчутних втрат, як у живій силі, так і в техніці. Найбільше боїв з німцями на території Мшанеччини та Міленщини відбулося 1942 року та під час їх відступу у 1944 році. Повстанці здійснювали бойові операції на теренах краю, перехоплювали німецькі колони та зброю, нападали на гарнізони і тюрми, ворожі управи, зривали вивезення до Німеччини української молоді.

Після другого приходу більшовиків у 1944 р. жителі Мшанеччини та Міленщини знову ж активно зорганізувалися в антибільшовицьке підпілля, оскільки продовжували боронити рідну землю від загарбників.

Якщо простежити життєписи місцевих полеглих героїв із Мильна та Мшанця, можна дійти висновку, що ті, хто загинув протягом 1944 року, належали до оперативної групи УПА – Північ, діючи на північній (Волинській) Тернопільщині – відділи «Меча», «Сокола» й «Дуная».

Великий кривавий бій відділів УПА з більшовицькими військами відбувся на території Мшанеччини та Міленщини 27 листопада 1944 року. Війська НКВС із трьох районів, підтримувані танками, оточили тут два відділи УПА – «Меча» і «Дуная».

Зимою 1945 року на теренах Тернопілля, зокрема, на території Мшанеччини та Міленщини, лютували облави енкаведистів. Більшовики організували нечувано потужну блокаду «уражених» повстанцями теренів.

Протистояння між комуно-більшовицьким насиллям і націоналістичним підпіллям наростало. У навколишніх селах, по лісах і хуторах часто гриміли постріли бойових сутичок між групами підпільників і загонами енкавеесників. І ось 7 березня 1945 року на хуторі Копань і в прилеглому неподалік лісі відбувся нерівний смертельний бій повстанців із військами НКВС. Тоді й упала група.

У ті незабутні буремні роки серед місцевого населення народилася й поширилась пісня «На Копані, в лісі...», присвячена загиблим повстанцям.

Перейшовши на підпільні методи, бойові групи УПА теж розгорнули боротьбу проти частин МВС-МДБ, регулярних військ, винищувальних батальйонів. Повстанці нападали на організовані комуністичною владою сільські ради, вступали в бої із загонами енкаведистів, зривали плани хлібозаготівель, нападали та вбивали високопосадових ворожих (більшовицьких) чинів. Зокрема, у вересні 1946 р. виходець із Мшанця, бойовик при кущі Михайло Кравчук ("Чумак", "Байда") убив голову Великоглибочицького райвиконкому Голубченка та поранив начальника РВ МДБ Єрмакова в селі Заруддя.

Після цього, як представники влади дали звістку про вбивство, в районному центрі почалась акція проти селян, заарештували багато молодих хлопців та дівчат, знущалися над ними. Голову сільської ради Бородюха Андрія заарештували 15.05.1948 р. УМВС у Тернопільській області і засудили 28.02.1949 р. Тернопільським обласним судом до 10 р. ВТТ (виправно трудових таборів).

Отже, ОУН-УПА на Мшанеччині та Міленщині відіграла велику роль, дала поштовх до національно-визвольної боротьби наступним поколінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гайдай О., Хаварівський Б., Ханас В. Предтеча. Польський рух опору на Тернопіллі в 1939 – 1941 рр. – Тернопіль, 2002. С. 45.
2. Мірчук П. «Українська повстанська армія». Перевидання, Львів, 1991.
3. Петро Холодний із села Панасівка. «Останній бій, остання граната» під рубрикою «Незабутні». *«Вільне життя»*, 25 листопада 1992 р. С.4

[illegible]

Тези
обласної учнівської науково-практичної конференції
«Локальна історія. Погляд крізь століття»

Адреса закладу: 46001, м. Тернопіль, вул. Січових Стрільців, 13,
тел.: (0352) 25-88-25, факс: (0352) 25-88-25
E-mail: manternopil@ukr.net
Веб-сайт: [http:// man.te.ua](http://man.te.ua)

